

Lek- och lärande om naturen

- Barnperspektiv på utvecklingsmöjligheter av
Slättängsområdet

1. Kojbygge i utkanten av snårskogen

Ett examensarbete i landskapsplanering 10p

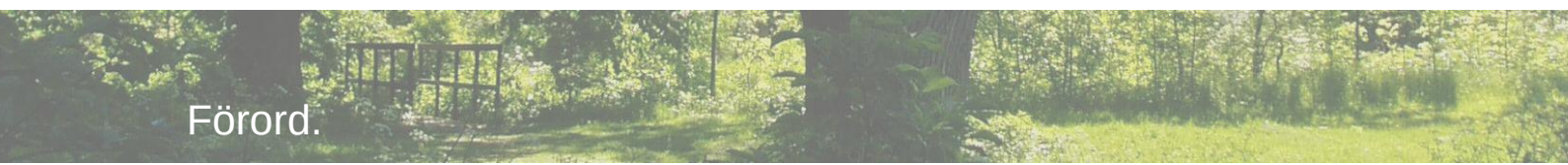
**Författat av Maria Nilsson
Institutionen för landskapsplanering Alnarp
2007**

**Handledare Fredrika Mårtensson
fil. dr. miljöpsykolog**

Kurskod: EX0162

Play- and learning about nature

- Children's perspective of the develop potential of the Slättäng area

Förord.

Genom tidigare arbete med informationsmaterial och med ett stort intresse för hur vår livsmiljö påverkar människors välbefinnande valde jag att skriva en uppsats som fördjupar mig inom dessa områden. Uppsatsen är en 10-poängs kandidatuppsats inom ramen för landskapsarkitektprogrammet.

Uppsatsen är ett samarbetsprojekt med Lomma kommun dit Slättäng, arbetsområdet tillhör. Kommunen hoppas att detta förvildade naturområde nära centrala Lomma skall bli erkänt som naturvårdområde. Just nu arbetar kommunen med ett underlag som kan stärka deras ansökan till detta. Mitt arbete har gått ut på att se hur området kan göras tillgängligt och attraktivt för besökande med barn som en del i en utvecklingsplan för Slättäng. Många pedagoger och skolor hade kontaktat kommunen för att de önskade få åtgärder gjorda i området som skulle underlätta deras vistelse där. Slättäng har ett högt tryck ifrån olika förskolor och andra besöksgrupper med yngre människor.

Jag ville se hur man på bästa sätt utvecklar en plats utifrån barns behov av stimulerande lekmiljöer, men även hur man skapar ett pedagogiskt stöd för pedagoger och föräldrar som vill ta med sig barn ut i området.

Jag vill passa på att tacka Åse Andreasson projektanställd landskapsarkitekt på kommunen som varit ett bra bollplank och för inspirerande diskussioner. Men även Lennart Persson på parkavdelningen och kommunekologen Cecilia Backe som gjort projektet möjligt.

Min handledare Fredrika Mårtensson ska ha ett speciellt tack för sitt engagemang, bra litteraturtips och korrekturläsning.

Ett stort tack till alla leklystna barn och Christina Leo-Persson, pedagog på förskolan *Ankaret* för deras medverkan.

Alnarp 8 juni 2006

Maria Nilsson

Innehåll.

Sammanfattning	6	Rinnande vatten	31
Abstract	7	Hagtornstunneln	31
Inledning	8	Kärleksstigen	33
Syfte/mål	8	Den förvildade trädgården	34
Avgränsningar	9	Miljöpsykologisk studie...	35
Metod	10	Observationer och gåturer	35
Miljöpsykologisk metod	10	Inledning	35
Miljöanalytisk metod	12	Dag 1, småbarnen	35
Metodreflektion	13	Upplägg	35
Kap 1. Lek och lärande...	15	Platsens förutsättningar för dagen	36
Den viktiga leken	16	Barnens lek	36
Med naturen i fokus...	16	Barnens reflektioner efter turen	38
Lek och lärande i utomhusmiljön	18	Föräldrarnas kommentarer	38
Kapitel 2. Resultatdel	21	Metodreflektion	38
Slättäng ur ett landskapsperspektiv	21	Sammanfattande analys	31
Inledning	21	Dag 2, förskolebarnen	39
En kort tillbakablick	21	Upplägg	39
Miljöanalys av Slättäng idag	22	Platsens förutsättningar för dagen	39
Miljöanalys av olika delområden	23	Barnens lek	40
Entré från nordväst	23	<i>Fri lek</i>	40
Entré från norr	24	<i>Håvningen</i>	40
Entré från söder	25	<i>Gåtur A</i>	41
Trollstigen	26	<i>Gåtur B</i>	42
Snårskogen	27	Personalens kommentarer	42
Håvdamm och husgrund	28	Metodreflektion	42
Slyskog	29	Kap 3. Slättäng ur barn...	44
Östra entrén	29	Inledning	44
		<i>Springa omkring med vass och pinnar</i>	45
		<i>Fascinerande vatten</i>	46

<i>Skatter och gamla upptäckter</i>	47	<i>Skatter</i>	64
<i>I kontakt med naturelementen</i>	48	<i>Vassgång och djungelstig</i>	65
<i>Eko</i>	48	<i>Skådningsplattform för alla</i>	65
<i>Naturskatter</i>	49	<i>Husgrunden</i>	66
<i>Den lärande leken</i>	50	<i>Repgång</i>	66
<i>Lockande vatten...</i>	50	<i>Stationer...</i>	67
<i>Sammanfattande diskussion</i>	51	<i>... grodängen, station 1</i>	67
Kap 4. Summerade slutsat...	54	<i>... fladdermusspaning, station 2</i>	68
Kap 5. Förslagsdel	56	<i>... fågelskådning, station 3</i>	68
<i>Lämplig utformning av området</i>	56	<i>... rinnande vatten, station 4</i>	69
<i>Entréer</i>	56	<i>... håvning, station 5</i>	69
<i>Huvudentré från väster</i>	56	Slutord och reflekterande del	62
<i>Södra entrén</i>	58	Referenser	71
<i>Östra entrén</i>	58	<i>Källförteckning</i>	71
<i>Huvudslingans sträckning</i>	59	<i>Tryckta källor och litteratur</i>	71
<i>Huvudslingans sträckning</i>	51	<i>Otrykta källor</i>	72
<i>Informationsskyltar</i>	61	<i>Nätkällor</i>	72
<i>Områdesgudie</i>	62	<i>Bilagor</i>	72
<i>Lekutvecklingsmöjligheter i Slättängs...</i>	63	<i>Flygfoto</i>	72
<i>Tunneln under Lundavägen</i>	63	<i>Illustrationer</i>	72
<i>Leta insekts- och djurbilder</i>	63	<i>Fotografier</i>	73
<i>Gömsle/ koja</i>	64		
<i>Trygg snårskog</i>	64		

Sammanfattning.

Uppsatsen upplägg börjar med en fördjupning i litteraturen. Här sammanställer jag information och drar slutsatser kring barns lek och miljöanvändning som jag uppfattar som viktiga utgångspunkter för arbetet. Litteraturinblicken skall ge en förståelse för hur barn tänker och upplever sin lekmiljö. Målgruppen är barn från 1 till 12 år.

Undersökningen består av två huvudmoment, miljöanalys och gåturer.

Ur ett landskapsperspektiv studerar jag området i fält genom att dokumentera med foto och anteckningar. Fältstudien utgör sedan grunden för en beskrivande miljöanalys av platsen. Miljöanalysen beskriver platsens utseende med rumsbildningar, flora och fauna samt områdets förutsättningar för rekreation idag.

Därefter följer en analys utifrån ett miljöpsykologiskt perspektiv som baseras på den inledande litteraturen och som genomförs samtidigt med besök (gåturer) i området tillsammans med barn.

Materialet i sin helhet analyseras och sammanfattas utifrån olika perspektiv på området: barnens, de vuxna samt mitt eget landskapsperspektiv på området. Uppsatsen avslutas med förslag på övergripande strategier för utvecklingen av området och konkreta exempel på utvecklande av huvudslinga, stationer och modifieringar av vegetationen. Förslagsdelen tar sin utgångspunkt i analysen och innehåller skapande moment och avstämning med andra informanter för att få fram ett förslag som kan fungera som utgångspunkt för förändringsarbetet. Här ges exempel på åtgärder och utformning av området.

Slutligen följer en diskussion om uppsatsens upplägg.

Abstract.

This paper starts with a study of literature in the field of environmental psychology. Here I locate relevant information concerning children's play and environmental use which I interpret as important starting points for this work. The information from the literature contributes to a better understanding for how children think and experience their playenvironment. The target group are children from one to twelve years of age.

The investigation consist of two main parts: an environmental analysis and walks (visits in the area with children).

The first analysis of the place is made out of a landscape perspective point of view. Here I make field studies in the area and document with photo and field notes. The field study makes the base for an describing environmental analysis of the place. It describes the place appearances with rooms, flora and fauna and the areas prerequisite for recreation today.

It is followed by an analysis out of an environmental psychological perspective based on the literature. The analysis is made with visits in the area together with children and walks.

The material is analysed in its whole and discussed with three different perspectives: the children's, the adults and my own landscape perspective of the area. The paper is finished with a proposal on strategies of how to develop the area and with concrete examples on the drawing of a head path through the area with stations and modifications of the vegetation. The proposal part is based on the analysis but also contains creating efforts and a feedback to other informations to bring out a proposal that can work as a starting-point for the development of the area. Here examples are given of measures and shaping of the area. In the end follows a discussion of the papers arrangement.

Inledning.

Lomma kommun innehåller många intressanta naturområden. Jag valde att fokusera på Slättängsområdet eftersom det har en stor potential att utvecklas till ett attraktivt och populärt naturområde. Slättäng ligger centralt beläget och är lättillgängligt för förbipasserande cyklister, bilister och gående. Kommunen satsar på Slättäng och vill göra det till ett naturvårdsområde vilket innebär att en plan håller på att tas fram för skötsel och utveckling av området.

Lomma kommun expanderar kraftigt och bara i Lomma byggs flera hundra nya bostäder det närmaste året. De kommande 10 åren beräknas befolkningen öka med 25 % (Svård, Daniel och Sellers, Inger, 2006). Av den starkt växande kommunen är många av de nya kommuninvånarna barn. Barns behov och intressen är därför en viktig utgångspunkt för planering och miljögestaltning i kommunen. Bebyggelse explosionen både i Lomma och i övriga delar av kommunen gör att besökarna till attraktiva naturområden som Slättäng troligen kommer att öka. Naturområdet behöver anpassas för att klara efterfrågan på tillgängliga naturmiljöer.

Slättäng är redan idag ett populärt utflyktsmål för förskolor och andra barngrupper samt barnfamiljer. Mindre barn kan tryggt ta sig dit gående med förskolepersonal medan äldre barn kan cykla dit själva. Många pedagoger och intresseföreningar hade kontaktat kommunen för att framföra önskemål om åtgärder i Slättängsområdet och andra naturområden i kommunen. Intresset för utomhusklassrum och att lära känna sin närmiljö ökar allt mer både på skolor, dagis och hos föräldrar. Målgruppen i det här projektet är barn i åldrarna 1-12 år.

Syfte och mål.

Det övergripande syftet med studien är att ta reda på hur det blivande naturreservatet Slättäng i Lomma kan bli tillgängligt och tilltalande för barn och främja lek och lärande genom att studera området ur ett landskap- och ett miljöpsykologiskt perspektiv. Den miljöpsykologiska delen av uppsatsen består av en undersökning kring barns användning av platsen, både fysiskt och socialt.

En analys av platsens förutsättningar till lekfulla former av samspel fungerar som inspiration till utveckling av ett lek- och lärande förslag som kan göra området mer attraktivt för barn. Informationsmaterialet som utformas skall också fungera som ett stöd och inspiration till vuxna som vill ta med sig barnen ut i naturen.

Frågeställningar:

1. Vilka typer av lek och aktiviteter erbjuder områdetets olika delar barnen idag?
2. Hur används områdetets landskaps- och naturelement i barnens lek och samspel?

Förslagsdelen för områdetets utveckling baseras på den miljöpsykologiska studien men inbegriper även vidare ambitioner och målsättningar:

1. Att främja barnens lek och lärande, väcka deras äventyrlusta och få dem att själv ta initiativ och börja utforska platsen.
2. Att främja barns lärande om naturen på platsen.
3. Att stimulera barnens lekfulla samspel med platsen.
4. Att det skall finnas stöd för pedagoger och föräldrar som vill ta med sig barn ut i området.
5. Att göra stigen och stationerna tillgängliga för rörelsehindrade och de med barnvagnar.

Platser utvecklas och stationer lokaliseras som kan fungera som stöd för brukarnas fortsatta utveckling av lek och lärande kring naturen t ex i samarbete med naturpedagog. Det kan handla om att tillföra element i miljö, göra mindre modifieringar och utveckla informationsmaterial i form av kartor, skyltar som riktar sig till barn i olika åldrar.

Avgränsningar.

Fler gåturer hade ökat förståelsen för barns lek och troligen öppnat nya vinklar på eventuell utformning av området. Det hade även varit intressant att få möjlighet att få följa aktiviteterna i området under ett helt år under alla säsonger och olika väderlek. Trots detta kan man nog klassificera perioden april-juni som årets populäraste tid i ett område likt Slättäng. Den begränsade perioden kan dock ha inneburit att man missat aktiviteter som är knutna till en viss årstid under t.ex. vintern eller hösten.

Metod.

De två huvudsakliga angreppssätten för utveckling av Slättängsområdet som använts är:

1. En miljöpsykologisk undersökning av hur barn använder området idag.
2. En miljöanalys ur ett landskapsperspektiv

Ungefär halva projekttiden har gått åt till att ta del av litteratur inom områdena: miljöpsykologi, barns utveckling, rekreationsområden till böcker om flora och fauna. Jag har tagit fasta på resultat inom lekmiljöforskning och utomhuspedagogik. Jag har studerat tidigare utförda naturstationer/naturområden samt tagit del av naturinriktat pedagogiskt material som är riktat till barn.

Uppsatsen avslutas med en förslagsdel för området där slutsatser på analysen i tidigare delar tas som utgångspunkt, men där jag även låtit mitt empiriska material och insikter från litteraturstudier inspirera mig i mitt arbete med att utveckla stigar, platser och stationer.

Slutprodukten resulterar i en analys av platsens potential som leklandskap med lämplig dragning av stig genom området samt förslag på pedagogiskt utformade platser och informationsmaterial. Genom miljöanalysen, gåturerna och i diskussion tillsammans med landskapsarkitekt Åse Andreasson på kommunen i Lomma har en huvudslinga tagit form som går igenom Slättängsområdet norr om Lundavägen. Materialet har jag samlat i en skriftlig rapport och kommer även att redovisa i en muntlig presentation.

Miljöpsykologisk metod.

I den miljöpsykologiska delen av arbetet har jag använt mig av observation och gåturer i området som huvudsaklig metod för att undersöka hur området används och fungerar som lek- och lärande miljö idag.

Jag har utfört lekmiljöanalys av platsen via observationer under besök på platsen samt genom speciella promenader med bekanta barn och barn som brukar vistas i området. Gåturer kan genomföras på flera olika sätt och är ofta varianter på de två nedan nämna tillvägagångssätten.

1. Att låta barnen guida och berätta
2. Att följa en förutbestämd rutt med bestämda målpunkter som analyseras.

Förklaring av den första varianten: Man kan låta barnen guida en runt. De får leda promenaden och under vägen berätta om olika platsernas betydelse och om sina upplevelser av omgivningen. Detta är en mer spontan variant av vandring som troligen ger fler nya

infallsvinklar och perspektiv på hur barnen själva upplever sin omgivning än den mer strikta metod som den andra med sina mer bestämda ramar avser.

Förklaring av den andra varianten: Man lägger upp bestämda ruter med förbestämda hållpunkter som kan vara av intresse och därefter låta barnen följa med runt och berätta. Vid de förutbestämda platserna får deltagarna anteckna/kommentera för att i efterhand diskutera platserna tillsammans (Cele, 2006).

En gåtur kan dokumenteras med kamera, video, bandinspelning eller via fältanteckningar. Genom att följa barnen ute i miljön och se hur de beter sig berättar och upplever miljön får man en klarare bild av dess betydelse, värden och problem.

Om man utgår ifrån att barnen har detaljerad kunskap om sin egen närmiljö kan man genom gåturer försöka få tillgång till denna information.

I mitt fall blev gåturerna en kombination av de båda varianterna där barnen tilläts stor frihet att visa och berätta samtidigt som vi försökte se röra oss längs en förutbestämd rutt för att få en helhetsbild av hela det berörda området. Gåturerna kompletterades med samtida fältstudier av barnens egen lek och vistelse på platsen.

Det var en svår balans mellan att låta barnen få fria tyglar till att få dem att röra sig och kommentera platser som jag gärna ville veta deras synpunkter på. Desto friare barnen kände sig desto öppnare blev de och visade tillgång till sina hemliga platser. Det handlade mycket om att vinna deras förtroende. I vissa stunder kunde jag känna att barnen förväntade sig att jag skulle axla vuxenrollen mer aktivt och ge dem instruktioner för vad jag ville att de skulle visa och berätta.

Det tog ett tag innan de insåg att de själva i stor utsträckning fick lov att bestämma och visa vart vi skulle gå. Totalt genomfördes två gåturer. Den första den 9 april tillsammans med småbarn i åldrarna 1,5- 4 år som var förstagångsbesökare i området. Andra gåturen genomfördes den 25 april tillsammans med en förskoleklass med barn i åldrarna 6-8 år. Dessa barn brukar besöka området ett par gånger per termin.

Utflykterna till Slättängsområdet dokumenterades med video- och digitalkamera samt fältanteckningar. Det resulterade totalt i två timmar inspelat material, främst från andra gåturen som också aktivt dokumenterades med digitalkamera. Under den första utflykten/gåturen hade jag problem med tekniken varför en stor del av det inspelade materialet enbart består av ljudupptagning.

Omgående efter båda gåturerna gick jag igenom det inspelade materialet noga och antecknade allt som hände/hördes på banden. Jag var noga med att både ta med det som aktivt spelats in och saker som inträffade i periferin. Jag har i efterhand gått igenom banden ett flertal gånger för att inte missa värdefull information. Anteckningarna från banden kompletterades med mina egna iakttagelser från utflykterna som jag tycker haft stor betydelse nu i efterhand. Där

reflektioner i direkt samband med utflykten i flera fall visat sig vara mycket värdefull. Råmaterialet av anteckningarna strukturerades på ett sätt som jag fann lämpligt med gemensamma nämnare och naturliga avgränsningar.

Utflykterna och promenaderna med barn har legat till grund för hur det fortsatta arbetet med att utveckla området fortskridit. De har kompletterats med barnens kommentarer (se bilaga 6) från Slättängsområdet som de gjort inom ramen för skolan. Dessa kommentarer har jag använt för att tolka området av barnens upplevelse av Slättäng och har hjälpt mig att finna de detaljer i miljön som barnen själva funnit spännande och intressanta.

Genom observation och gåturer har jag fått tillträde till barnens egna världar på ett helt annat sätt än om jag enbart intervjuat dem eller frågat någon var de brukar leka (Det pedagogiska rummet 2004).

Diskussioner med förskolepersonal och föräldrar under utflykterna i Slättäng har ökat förståelsen för områdets brister och möjligheter ur deras synvinkel.

Miljöanalytisk metod.

Den andra huvudsakliga metoden har varit en miljöanalys av mig som landskapsarkitekt för att finna rumsbildningar och intressanta platser att bygga vidare på.

För att utföra miljöanalysen begav jag mig ut i området med kartunderlag, digitalkamera och gjorde fältanteckningar. Allt det antecknade materialet renskrevs och strukturerades för att lätt kunna tolka områdets olika delar. I min miljöanalys försökte jag finna rumsbildningar, ljud och ljusförhållanden samt dokumentera vad miljön innehöll för olika beståndsdelar.

Aktuella skrivelser för området har gett mig kunskap om områdets dokumenterade brister och utvecklingspotential:

- Sandsten, (2006) Liv och vatten i Slättängsdammarna i Lomma, rapport till Lomma kommun
- Gerell, (2005) Inventering av fladdermöss kring Tegelbruksdammarna vid Slättäng, rapport till Lomma kommun
- Persson, Charlotta och Leufstadius, Thomas (2000) Slättängsdammarna från Industrialism till Rekreation, rapport, Lomma kommun

- Persson, Lennart Parkchef Tekniska förvalt, Backe, Cecilia, Miljöstrateg (2004) Kommunledningskontoret Lomma, ansökan om bidrag för naturvårdsprojektet för tegelbruksdammarna vid Slättäng i Lomma
- Svärd Daniel, Sellers Inger (2006) Befolkning och bostads byggande i SSSV åren 1995-2005-2015

I avslutande summerande delar av uppsatsen har jag skapat en syntes av miljöanalys och det material som framkommit i min miljöpsykologiska undersökning av området. Barnens perspektiv har varit utgångspunkten men jag har där också försökt få med vuxnas perspektiv på hur området fungerar vid besök med barn. Vuxnas perspektiv har tagits upp i ett stycke och är en sammanställning av kommentarer från pedagoger och föräldrar.

Metodreflektion.

Det har varit en bra erfarenhet för mig att skriva en 10 poängs uppsatts. Vissa delar har varit mer omfattande än vad jag insåg från början. Bland annat tog inhämtandet av litteratur mycket längre tid än vad jag beräknat. Där finns även litteratur som jag gärna hade velat hinna med men som jag av tidsbrist var tvungen att välja bort.

Att organisera gåturerna var inte i heller helt enkelt för att det skulle passa i tid med alla, men jag är glad för de lyckade utflykterna även om gåturerna inte gick av stapeln så organiserat som jag ville, men barn måste få vara barn och då kan det bli så här. Fler gåturer hade vidgat perspektivet och kanske gett fler infallsvinklar till utformningen. Jag tror ändå att de barn jag träffade och fick tillfälle att följa gett mig en bra bild av områdets lekpotential. Jag hade önskat fler gåturer och att tidigt förstå vikten av att organisera dessa samt att tänka på barnens olika ålder för att få en bredare målgrupp.

Valet av att göra en miljöanalys och gåturer kändes som den bästa metoden att angripa problemet efter att ha tagit del av litteratur och diskuterat saken med min handledare. Åtminstone verkar det vara den bästa metoden för att förstå hur barnen själva vill ha det utan att styra dem för mycket.

Jag hade gärna kompletterat dem med intervjuer men tiden räckte inte till att organisera det. Mitt val att utgå ifrån barnens perspektiv grundar sig i att de är den målgrupp som använder området flitigt och att många pedagoger och lärare tidigare varit i kontakt med kommunen för att få åtgärder gjorda i Slättängsområdet.

Jag har i uppsatsen försökt sätta mig in i hur barn fungerar och vill använda sina miljöer, det har gett mig många ahaupplevelser och jag känner mig betydligt säkrare i hur man ska utforma en plats med barnet som huvudperson i skapningsprocessen.

Jag har försökt att vara så tillgänglig som möjlig för eventuell respons angående ämnet och gärna deltagit i diskussioner om platsens utformning även i saker som inte direkt berört min utredning. Jag har av kommunen bemötts på ett mycket positivt sätt och känt att det jag haft att tillägga i diskussioner tagits på allvar och intresse.

Kapitel 1. Lek och lärande i naturmiljö.

2. Maskroskväll

"In the waste ground the children will trench, dig, make rivers, hills and valleys, pools and streams. They may try to float boats, bury hidden treasure and make seesaws of planks and logs. They will find caterpillars and worms, ants and slugs, and stop what they are doing to examine them. Waste ground, with trees and rubbish and perhaps a ditch, is the best plaything a child can given. Geography is easily learned and wild fantasies worked out in the health-giving open air."

(Boyce, E.R. Infant Activities 1939 The Aberdeen University Press)

Den viktiga leken

Lek är den viktigaste moroten till lärandet och en naturlig del i barnets utveckling. Det är genom leken som vi lär.

Under olika stadium i utvecklingen tar sig leken olika och nya sidor hos barnet behöver stimuleras för det skall lära sig att förstå sin omgivning bättre.

Små barn testar och försöker lista ut hur saker fungerar i s.k övningslek, medan lite större barn fantiserar och skapar egna världar av de material de kan finna s.k symbollek. Ju äldre barnen blir, desto mer avtar fantasileken och de anpassar sig mer och mer efter verkligheten. Regellekar blir vanligare (Pia Björklid, 1980, Jorup, 1979). I leken kan barnet i ett tryggt sammanhang bearbeta konflikter i vardagen och finna lösningar (Norén-Björn 1990). Via leken lär sig barnet genom att i direkt kontakt med miljön, få känna på, vrida, röra vid, klättra osv. Genom den fysiska kontakten med sin miljö skapade de sig erfarenheter som gör att de förstår hur saker fungerar (Krook och William-Olsson, 1976). Fysiska eller s.k. vilda lekarna där barnen får träna sina motoriska färdigheter som balansen och sin styrka är viktiga för utvecklingen av tidiga kognitiva förmågor (Bergström 1997).

Inger Johansson, (2005) beskriver lekens alla funktioner för barnet:

Genom leken utvecklas, sinnens, fantasin, motoriken, spontaniteten, samordningen, synhörsel, samarbetsförmågan, tankeverksamhet som befäster kunskap, förmåga att ta och ge instruktioner. Intryck och rädslor bearbetas, upplevelser gestaltas, man lär sig turordning och språk. Förmågan att ömsesidigt förstå regler, grundläggande begrepp samt förmågan att förstå sammanhang, ha känsla för material, önskningar och drömmar.

Med naturen i fokus: utomhuspedagogik och miljöpsykologi

Miljöpsykologi och utomhuspedagogik går hand i hand, båda handlar om hur vi upplever vår närmiljö.

I utomhuspedagogiken ligger fokuset på lärandet, hur vi kan komma närmare naturen genom att lära utav den och att få stöd av denna miljö. En skola i hur livet fungerar genom att själva ta del av processen. På så sätt ökar barnens förståelse, empati, ansvars känsla och intresse för allt levande i naturen och för hur vårt ekosystem fungerar (Dahlgren & Szczepanski, 2005, Titman, 1994). Hartman (1995) beskriver träffande:

Our first teachers of philosophy are our feet, our hands, and our eyes. Replacing them with books does not teach us to reason, it is learning to trust the reason of others, to learn plenty and know nothing.

Utomhuspedagogiken har de senaste åren fått ett uppsving och suget efter 'uteklassrum' ökar. Naturen och utomhusmiljön som lärande miljö spelar en viktig roll i barnens utveckling. Vi ser idag hur elever inte mår med de långa skoldagarna och de stora bördorna av teoretisk kunskap som läggs på deras axlar. Det behövs en alternativ inlärningsmetod, en metod som egentligen alltid funnits och använts. Kunskaper om hur naturen fungerar har alltid förts vidare från mun till mun och från en generation till nästa. Idag kan vi istället läsa oss till mycket av all den kunskap som finns, men att läsa är inte samma sak som att uppleva. Det är skillnad på att *veta om någonting* och att *veta något* (Dahlgren & Szczepanski, 2005). Detta beror på att om man får uppleva något så fastnar kunskapen djupare och man får en bättre förståelse för processer.

Utomhuspedagogik ses fortfarande ofta som ett komplement till den teoretiska kunskapen som inhämtas inomhus. Vi behöver ändra på det och börja med utomhuspedagogik långt ner åldrarna då intresset för naturen och dess levande varelser är stort. Barn fascinerar av allt levande och av naturens material. De behöver känna, smaka och lukta på det som naturen innehåller för att skapa sig en egen upplevelse och omsorg om naturen. Det bästa med utomhuspedagogiken är att den för samman praktisk, teoretisk och experimentell kunskap till en helhet (Dahlgren & Szczepanski, 2005).

Miljöpsykologin beskriver hur vi upplever och påverkas av miljön och hur dess utformning skapar olika förutsättningar för vårt välbefinnande. Genom att modifiera vår miljö kan vi skapa miljöer och rum som ökar välbefinnandet och ger en bättre hälsa. Det kan handla om enkla saker som att förstärka avskärmande vegetation för att skapa skyddande intima rum eller genom att jobba med olika färgsättningar på rabatter för att ge upphov till olika sinnesstämningar.

Det har gjorts en del studier om vuxnas lekminnen och man har då funnit att de starkaste minnena ifrån barndomen i stor utsträckning är från utomhusvistelse (Björklid 1980, Titman 1994). Detta har förklarats med att leken utomhus är mer fysisk och sinnligt inriktad och genom det ger upphov till starkare lekupplevelser (Mårtensson 2004). Detta ger signaler om att utomhusvistelse är mycket viktigt. Det är viktigt för vår utveckling att vistas utomhus, vår hjärna behöver stimuleras av de ljud, ljus och former som utomhusmiljön erbjuder. Hjärnans celler behöver naturen som stimulans för att växa. Med referens till David Ingvar beskrivs i (Hartman 1995) hur det viktigaste sker vid åldrarna 3-6 år eftersom energiflödet i hjärnan då är som störst. Enligt undersökningar som Grahn m fl (1997) gjorde på en förskola var barn med tillgång till en varierad utomhusmiljö friskare och uppvisade ett mer varierat lekmönster. De hade bättre motoriska färdigheter och kunde koncentrera sig bättre än barn i mindre stimulerande utomhusmiljöer.

Lek och lärande i utomhusmiljö

Man kan fråga sig vad som är så speciellt med naturen/utomhusmiljön, varför fungerar inte inomhusmiljön lika bra för den mer fysiska leken och den lärande processen?

Inomhus är miljön tillrättalagd skapad till och för människor. Den saknar de gömda skrymslena, de leriga vattenpölna och de täta snåren. Naturen/utomhusmiljön är som en enda stor skattkammare för barn, full av nya spännande saker och element som bara väntar på att undersökas och upptäckas. Här kan de skapa sina egna världar utan att vi vuxna lägger oss i. De kan stifta bekantskap med den slemmiga dagmasken och bygga kojor av ris och grenar. De kan själva skapa saker med det överflöd av material som utomhusmiljön ofta bjuder på. Utomhus har de större frihet att härja än inomhus. Här finns platsen och ytorna för vilda lekar, för spring och rop, men också undanskymda platser för mer stillsam lek och pillande med stenar och pinnar.

Enligt Fredrika Mårtenssons tolkning av läroplanen behövs utomhusvistelse i naturmiljöer och inte enbart i anlagda miljöer för att läroplanens krav ska bli uppfyllda.

Utomhus har barnen en större frihet där de kan utveckla ett eget tänkande och ställningstagande till omgivningen och de som befinner sig där. Mårtensson (2004) beskriver hur barnen samarbetar bättre och är mer generösa i utemiljön. Detta gäller speciellt i naturmiljöer där överflödet på material är stort och det finns mycket för barn att ”greja” med. Då barnen leker sida vid sida med någon specifik aktivitet skaffar de sig inblick i varandras lek och börjar stegvis samarbeta. Det blir ett första steg till att samordna lek och samvaro. Speciellt engagerade blir barnen då de får tillgång till stora mängder av material, det kan vara vatten, jord, snö eller löv. De använder då gärna hela kroppen till att utforska och utmana materialet (Mårtensson, 2004).

En annan viktig aspekt med utomhusleken är närheten till djur, alltifrån små gråsuggor, till sniglar och större djur som igelkottar och rådjur väcker ett stort intresse hos barnen. De vill känna, titta och veta vad det är och varför det är här. Möte med djur och insekter väcker många känslor och frågor hos barn. En del barn blir rädda eller tycker djuren är äckliga men fascinationen och intresset upphör inte. Mårtensson (2004) berättar att barn gärna låtsas vara djur i sina fantasilekar, det höjer lekens spänning och gör att de använder sig av sin kropp i relation till den fysiska miljön.

Att vuxna ofta håller sig lite i periferin, redo att hoppa in om det behövs för att rädda en drunknande stövel eller för att berätta om snigeln i barnets hand skapar en speciell situation ute. Barnen lär sig snabbt att värna om och ta hand om naturen med alla dess små kryp. På något sätt blir utomhusmiljön deras eget territorium, deras egen värld.

I Wendy Titmans rapport (1994) om barnmiljöforskning har hon kommit fram till att barn beskriver en miljö utifrån vad den har att erbjuda eller inte erbjuda. Barn föredrog tydligt

lugna naturliga miljöer som de förknippade med frihet. Detta resultat var oberoende av barnens erfarenhet, hemort etc. de föredrog och värderade helt enkel alltid naturmiljöer högre än urbana, byggda miljöer. Att vara utomhus förknippade de med risktagande, äventyr och nya erfarenheter. Att finna egna platser värderades alltid högre än de tillverkade miljöerna och lekplatser som de var mycket kritiska mot (Heurlin-Norinder, 2005, Titmans 1994).

Det är viktigt med en varierad utomhusmiljö för att barnen själva ska kunna reglera leken. Med buskage, dungar, stenar, stockar och andra element har barnen möjlighet att gömma sig eller dra sig undan för att själva välja hur de vill delta eller reglera leken. Det skapar också fler potentiella platser för lek (Mårtensson, 2004, Kaplan and Kaplan, 1994, Dahlgren & Szczepanski, 2005, Gehl, 1996). Öppna ytor liksom slyskog och träd är viktiga element i naturmiljön. De inbjuder till springlek där ofta flera barn lockas att delta samtidigt. Barn ser möjligheter i naturmiljön som vi vuxna inte anar fanns. De kan forcera det taggigaste snåret, klättra i de klenaste träden, skapa kojor och egna rum i torrt högt fjolårsgräs. Små slänter kan förvandlas till höga berg som de med stor möda och hjälp utav varandra måste ta sig upp för. Plana gräsytor blir plötsligt skummande hav med hajar och pirater medan stenar, grästuvor och små backar blir båtar och öar. Med referens till Ingung Fjortoft beskriver Mårtensson (2004) hur fragmenterade områden med sly kan vara bra för kojor, branter för kana, grova klippor och träd för att klättra i och mer jämn terräng för spring och rollek. Flera mer oregelbundet formade zoner med naturmark med mjuka gränser emellan visade sig fungera särskilt bra.

Wendy Titman (1994) har intervjuat barn för att få fram beskrivningar av olika naturelement som är viktiga för dem. I korthet var det dessa naturelement nedan som barnen önskade och värderade högst:

- *a natural landscape with trees, flowers and other things that grow*
- *animals, ponds and other living things*
- *natural colour, diversity and change*
- *surfaces which they can use which 'don't hurt'*
- *places and features to sit in, on, under, lean against, where they can find shelter and shade a landscape that provides different levels and 'nooks and crannies', where they make dens and find privacy structures, equipment and materials which can be changed, actually, or in their imagination (Titman, 1994).*

Sammanfattningsvis så lämpar sig naturmiljöer både för lek, lärande om naturen och för lärandeprocesser i stort. Genom att barnen får utrymme att använda sin kropp och alla sina sinnen så blir lärandet gärna lek och de erfarenheter som görs fastnar bättre än i strikta tillrättalagda miljöer som i klassrummet eller på skolgården.

Jag tror på att leken i naturmiljön bygger ett positivt förhållande till lärandet som gör att den lättare stannar kvar och används. Förutom att lära sig om saker och ting i naturen hjälper man barnen att utveckla en djupare empati och förståelse för naturen och miljön i stort.

Slättäng ur ett landskapsperspektiv

Inledning

Jag har i miljöanalysen studerat Slättäng utifrån ett landskapsperspektiv. Där jag framförallt har jag försökt finna naturliga avgränsningar och rumsbildningar samt möjligheter till nya sådana. Jag har försökt beskriva vegetationen genom att ange arter och vilket utvecklingsskede dessa befinner sig i. Genom att studera hur växtligheten såg ut har jag gjort en bedömning av skötseln och områdets användning, samt dess potentiella användning. Begränsade platser av området som det finns planer inom kommun att utveckla genom t.ex. nydragning av cykelväg och liknande, samt platser som används flitigt av besökande till området idag har jag granskat extra noga för att se hur de fungerar och skulle kunna fungera i framtiden. Jag har även försökt avgöra och finna miljöer som jag tror barn skulle uppskatta. Förutom växter har jag noterat djur och spår efter dessa. Jag har försökt avgöra vilka delar av området som är känsligare för förändringar än andra partier samt vilka som bättre skulle tåla ingrepp ur växt- och djurperspektiv.

En kort tillbakablick

Lomma är ett gammalt brukssamhälle där tegelbruken representerade en viktig del i Lommas utveckling. Överallt påminns man om tegelbrukens verksamhet i och med att det gula Lomma teglet finns bevarat på flera äldre hus i kommunen. Slättängsområdet med sina dammar är en kvarleva ifrån tegeltäktstiden. (Björkhem, 1998) Dammarna är gamla lertäkter ifrån Lomma tegelbruk som delvis blivit igenfyllda av massor. I dag är flertalet vattenfyllda och omgivningen har övergivits och i många år lämnats åt fri utveckling vilket resulterat i en artrik flora med inslag av både kultur och vilda växter. Dammarna hyser ett rikt fågelliv med många häckande och rastande arter (Persson, Leufstadius, 2000).

I området trivs också fladdermöss där en av de registrerade arterna är rödlistad (Gerell, 2005). Området har sedan ett 15 år tillbaka varit i kommunens ägor och har stegvis röjts för tillgänglighetens skull. För ett 10-tal år sedan bildades föreningen *Slättängsparkens vänner* som röjt stigar, planterat träd och perenner, klippt gräs och gjort området tillgängligt för rekreation. Den södra delen närmast Lomma centrum har fått en mer parkpräglad karaktär medan den norra delen av området fått behålla mycket av sin speciella vilda karaktär.

Miljöanalys av Slättäng idag

Utmärkande för Slättäng är den stora mängden vatten. Området består av ett 10-tal gamla vattenfyllda lertäcker med varierande djup och storlek, där de största är populära fågellokaler. Dammarna är mycket näringsrika men har olika karaktär beroende på ålder och placering (Sandsten, 2006). Kring dammarna finns en brokig förvildad vegetation med en del kulturväxter och en del inhemska växter. Från högvuxna askar till ogenomträngliga hagtornssnår och stigar som omvälvts av gullregn.

Mellan dammarna går höga vallar som är banvallsrester ifrån tegeltillverkningen. Vallarna gör att man ofta rör sig någon meter ovanför vattenytan vilket gör vattnet delvis svårtillgängligt, men bjuder på en fin utsikt över dammarna och en spännande promenad.

Centralt i området finns ett större landparti med varierande vegetation. Här finns bland annat en liten snårskog av hagtorn. I de norra delarna av området står stora gamla träd bevarade. En del rester efter trädgård och planteringar medan andra verkar vara självsådda. Området har många olika vegetationskaraktärer, kanske beroende på de många dammarna som skurit av och begränsat landförbindelsen och då också hindrat spridningen av växtmaterial.

Genom området finns ett mindre stigsystem med flisade gångar som ger besökaren ett flertal möjligheter att ta sig fram. På en del platser klipps gräsgångar och några ytor består av välklippt gräs medan andra har ängskaraktär. Den södra delen är parklik med klippta gräsytor, solitärträd, fontän, fågelhus och med planteringar, medan den norra delen fått behålla mycket av sin förvildade karaktär. Det är i den norra delen som flertalet häckande fåglar finns och det är också i denna del som jag funnit det intressant att utveckla mitt förslag. Miljöanalysen kommer därför bara att beröra Slättängsområdets norra del.

Den optimala platsen i landskapet är den skyddade platsen med en utsikt, ett halvöppet landskap med porlande vatten (Grahns 1992). En beskrivning som väl passar in på Slättängsområdet.

3. Svanpar i Lingadammen

Miljöanalys av olika delområden (se bilaga 1)

Entré från nordväst (A)

Miljöbeskrivning

A- En liten halvö med höga björkar bildar ett luftigt grönt tak över platsen. Marken är avjämnad och undervegetationen bortgallrad förutom i halvöns kanter där den övergår i sly, busk- och vassvegetation. Det finns gott om häckande fåglar i den täta vegetationen. Platsen ligger ett par meter nedsänkt i förhållande till Södra Västkustvägen, men ändå någon meter ovanför vattenytan till Stora Brohusdammen nedanför. Platsen har en god utsikt över dammen och mot resten av Slättängsområdet.

Analys

A- En välkomnande plats där utsikten ger sug efter mera. Man lockas mot resten av området och att få se mer av fågellivet. En bra entréplats för bilburna besökare. Kommunen vill gärna lägga huvudentrén till denna plats. Den tänkta utfyllnadsbanken längs med Prästbergavägen lockar ner mot vattnet och in till resten av området. Bra plats för en översikts karta med information över området. Halvöns södra del bör avskärmas, gärna fysiskt genom att man gräver en liten kanal mellan landytorna för att häckande fåglar ska få vara ifred här. Ett enklare gömsle med träskärm och titthål skulle kunna uppföras mot den avsnörpta halvön. Viktigt att hålla störningen på så låg nivå som möjligt. Bussparkeringsmöjligheter finns mittemot längs med Prästbergavägen.

4. Här möter halvön Stora Brohusdammen i väster

5. Längs Prästbergavägen planeras en utfyllnad för att kunna anlägga ett gångstråk.

Entré från norr (B, C & D)

Miljöbeskrivning

B- Stor fågeldamm på höger hand (västerut) med andfåglar (knipa, vigg, gräsand, knölsvan, grågås/sädgås och sothöna) Brant slänt ner mot vattnet. Dammens kanter är bevuxna med sly- och buskvegetation (sykomorlön, lönn, ask, fläder och hagtorn) samt några större träd (ask, klibbal och sykomorlön). Det är blåsigt från väster. God utsikt över dammen. Vägen syns och hörs, inget skydd mot reservatet. Vid dammkanten finns utplacerat ett potpurri av bord och bänkar. Här finns även en soptunna och försök till eldplats.

Närmast Prästbergavägen står stora gamla bokar. Här finns gott om vårblommor. Åt öster finns ett slyparti med sykomorlön, innanför en glänta med korsade stig.

C- Några meter ifrån dammkanten bildas ett öppet rum med relativt plan gräsyta, ca 300kvm. Tak och mitt i rummet utgörs av ett stort träd (pil) samt omgivande träd som till störst del består av ask och några äldre hästkastanjer som står med rötterna i ett korsande vattendike/kanal (ca 2m brett) som skär den öppna gräsytan. Diket går från norr till söder. Över kanalen finns en rejäl bro med räcken.

D- Längs dammen går en gräsklippt gång mot söder. Den avslutas i en utsiktsplats mot dammen med bänk och omgärdande skyddande vegetation. Lundavägen ligger bara någon meter härifrån och här finns inget skydd förutom ett vägräcke.

Analys

B & C - Man bör tänka på att den här platsen blir den första anhalten in till området. Bokarna och vårfloran är lämningar efter en gammal trädgård. Gamla kartor visar att det legat hus alldeles intill denna plats. De stora

6. Stig under de stora bokarna. Stora Brohusdammen till höger.

7. Ett rum med högt krontak. Bron skymtar i bakgrunden.

träden bildar ett högt tak som ger platsen stor rymd. En del av slyvegetationen och buskarna kan tas bort för att öppna upp området mer.

En lämplig samlingsplats, fågelskådning, korvgrillning, plats för bollspel. Lämplig placering av vindskydd, fågeltorn och håvningsbrygga.

Den stora pilen är favorittillhåll för fladdermöss som bor i området. Störs de av ett vindskydd, lägereld? Bra kvällsaktivitet att komma hit på kvällen och titta på fladdermöss. Viktigt att platsen utformas så att man vet var man ska ta vägen för att komma vidare in i området.

D- Fungerar väl som den är idag, men kan förstärkas med avskärmande vegetation mot vägen för att skapa ett mer skyddat rum vid utsikten.

Entré från söder (E)

Miljöanalys

E- Ett välskött område med parkkaraktär, välklippta gräsytor och uppstammade träd med gnagskydd. Marken stiger uppåt ca en till en och en halv meter in mot området från gångtunneln. När gången åter planar ut öppnar sig en gräsyta med bord och bänkar. Soptunna finns i närheten. Området är öppet med större gräsytor och de stora träden som finns står i utkanten av platsen.

Mindre damm åt (öster) med stort vassparti. Konstgjort utlopp, bäcklikt. Mellan dammen och Lundavägen står en stor knotig pil.

Åt väster finns ett buskage omgärdat av högt fjolårsgräs. Inuti buskaget står en stor utfodringsautomat för fåglar. Längs med vattenkanalen finns en hög ört och gräsvegetation. En befintlig, men i skötsel eftersatt cykelväg går igenom området.

8. Vårflora

9. Gångtunnel under Lundavägen. Vy mot söder.

Analys

E- En vanlig entré för gående och cyklande in i området. Lite väl tillrättat för ett naturreservat, men en trevlig plats som gör det till en bra samlingsplats och startpunkt in till området. Här bör finnas samma informationsutbud som vid den stora entrén.

Öppen yta med god sikt. Stort rum. Vindskyddat, ligger i en håla känns det som. Vägen nära, men stör inte så mycket. Området kallas för grodängen av förskolebarnen eftersom de ofta hittar grodor här.

Vattenlek kan säkert fungera utmärkt i den lilla konstgjorda bäcken. Lätt för personal att överblicka barnen. Skyddat från vägen genom terrängen. Ytterligare visuellt skydd i form av planteringar hade varit önskvärt.

Tveksam till den stora utfodringsautomaten.

Bra att här finns bord och bänkar, det är en naturlig plats för det, men ett mer enhetligt möblemang till hela området hade varit önskvärt.

En bra plats för uppförande av vindskydd och grillplats, möjligen att det ligger lite för centralt, med cykelvägen så nära.

10. Konstgjord bäck för vattenlek.

11. Fri sikt.

Trollstigen (F)

Miljöanalys

F- En gömd stig med utsikt över den lilla dammen. Gången är omsluten av hagtorn och nyponrosor. Stigen slingrar sig fram genom snåren. Marken är bevuxen med mossa och smultron. Vid dammkanten växer större pil och alträd. En Trolsk miljö. Cementblock som liknar mossbevuxna stenar ligger vid dammkanten.

12. Gömd stig genom buskvegetationen.

Analys

F- En plats som verkligen sätter igång fantasin. Det perfekta stället för den som vill vara ifred med sina tankar eller för spännande fantasilek, som att komma till en annan värld. Trots att platsen ligger så centralt känns den mycket privat. Man har god utsikt, men platsen är väl skyddad från insikt. Den bör få finnas kvar precis som den är idag, en stig som besökaren själv får finna. Eftersom platsen är så fantasieggande passar den utmärkt som sagoläsningssplats av t.ex förskolepersonal.

13. Mossbeklädda stenar vid vattnet.

Snårskogen (G)

Miljöanalys

G- Ett större område med hagtorn och nyponrosor, svårgenomträngligt. Lite undervegetation pga. ett tätt buskskikt. Några öppningar finns där gamla almar stått men som nyligen avverkats. En del gångar finns anlagda genom området samt en större glänta med bord och bänkar. Stigarna slingrar sig genom vegetationen. Vägbruset är avlägset istället hörs fågelsång. Här finns småfåglar kanin/ harspillning och rådjursstigar. Rester efter kojbygge. Djurgrav? Många små intima rum och skrymslen.

14. Tätt och taggigt.

Analys

G- Populärt hos barnen, kanske bör en liten stig/slinga röjas fram i snåret med mindre gläntor inuti för kojbyggen och ensamlek. En mycket speciell miljö. Kan man göra snårskogen mer tillgänglig? Idag går man ofta igenom den utan att stanna upp. Ljuden utanför snårskogen filtreras och miljön känns isolerad från omvärlden. Man skulle kunna ha ett vindskydd här inne, finns dock risk för att det blir ett tillhåll eftersom insynen är så liten.

15. Kojlek i snårskogen.

Håvdamm och husgrund (H)

Miljöanalys

H- En liten rund damm med inlopp från öster. Vattnet är grumligt, turkosaktigt. Vegetationen runt dammen består av sälk eller videarter som växer ut över vattnet. Här finns också rester av kulturväxter som korallkornell och penningblad. Kanterna är branta, men sluttar lite svagare åt söder. Några meter ifrån dammen står större träd, en blandning av björk, ask och sykomorlön.

Strax sydväst om dammen finns rester efter en gammal husgrund (gjuten) Den är bevuxen med sly och björkar. Här finns mycket löv på marken. Både dammen och husgrunden ligger i ett vägsål där cykelvägen och en av de flisade gångarna möts.

Intrycket av området är att det känns rörigt med en brokig vegetation som till stor del består av ungräd och sly.

Analys

H- Dammen är en populär håvningsplats för besökande förskolegrupper. För att underlätta tillgängligheten borde stranden planas ut eller i bästa fall kan en håvningsbrygga anläggas så att barnen får bättre kontakt med vattnet.

Husgrunden är ett spännande inslag trots sin ringa ålder. Barnen tycker den är mycket spännande, kanske kan man använda sig av den i utformningen av området.

I övrigt tror jag det hade varit bra att öppna upp och gallra lite i vegetationen för att göra platsen mer tillgänglig och ljus.

16. Barnens håvdamm.

17. Den mystiska husgrunden intill håvningsdammen.

Slyskog (I)

Miljöanalys

I- Ligger intill snårskogen och växer delvis ihop med denna. Den består av större askar med inslag av slyvegetation och ungräd, ask, sykomorlönn, björk etc. Här finns en ganska tät buskvegetation av hagtorn, fläder, nyponrosor mm. Rikt fältskikt mkt insekter. Området närmast håvningsdammen är kuperad med ca 1meter höga kullar i varierande form och höjd. Backarna ligger inne bland snåren.

Analys

I- Slyskogen är omtäckt bland barnen, här byggs kojor och letas pinnar. Den kuperade terrängen skulle kunna göras mer tillgänglig genom att man rójde en stig uppe på kullarna så att barnen kunde få utlopp för sin rörelseenergi och balansförmåga.

Östra entrén (J, K)

Miljöanalys

J- Då man kör in på Smålandsgatan skymtar man en stor damm (Lingadammen) på höger sida bakom en ridå av sly, buskar och träd. Framför dammen finns en stor öppen, plan gräsyta ca 10* 100m som inte verkar ha någon egentlig funktion. Längst bort åt söder står en bänk som är riktad ut mot dammen. Här har vegetationen röjts undan och utblicken över dammen är fri. I dammen syns vigg, knölsvan, grågås/sädgås, kanadagås, sothöna och storhakedopping. Gässens bråk fyller luften med kackel eftersom de är mitt i häckningen och bråkar om boplatserna.

Buskage och sly består av alm, fläder, al, rosor, Större träd är al, sykomorlönn och rönn. I den norra delen vid dammens strandkant står några jättestora gamla pilar som hänger ut över vattnet. Kanten ner till vattnet är

18. Slyskog och lupiner.

19. Backarna inne i slyskogen.

20. Oanvänd gräsyta väster om Lingadammen.

brant. Här växer bland annat, vintergäck, violer och snödroppar.

K- Längs dammens norra sida löper en stig som går uppe på en vall ca 2-3m ovanför vattenytan. Den norra sidan kantas av ett dike/kanal ca 2-3m bred, denna ligger ca 1-2m nedanför stigen. Branta kanter ner till vattnet på båda sidor. Sidorna kantas av vegetation: buskar; alm, fläder, snöbär, hagtorn, hallonsnår och kastanjesly. Större träd är pil, ask, sykomorlön, körsbär, kastanj och al. Stundtals finns utblickar genom vegetationen mot sjön.

Gången slingrar sig genom en grön tunnel. Den är till en början ganska bred, men smalnar av åt slutet.

Precis innan stigen svänger av mot sydväst finns där en liten jordstampad platå nere vid dammkanten. Den ser ut att användas flitigt.

Analys

J- Lämplig yta för anläggande av parkering. Man skulle kunna kalla den områdets baksida.

Några av gathusen längs med Smålandsgatan är gamla arbetarbostäder som är kulturhistoriskt intressanta. Arbetarna som bodde här arbetade på tegelbruket och det kunde därför vara intressant att ta med det som ett stop i den tänkta slingan.

K- I början av stigen kan man sätta upp en entré skylt till området. Gången fungerar ganska bra för barnvagnar och rollstolsbundna, eventuellt hade den behövt jämnas, breddas och fyllas på med träflis på en del ställen. Utblickarna över dammen kunde breddas något eller så kan man skapa fler. En del av slyvegetationen som bildar den gröna tunneln runt stigen är alm och den bör ersättas med annat trädslag t.ex. fläder, hägg eller hassel eftersom den speciella miljön som tunneln ger är värd att bevara.

21. En tät grön tunnel följer dammkanten.

22. Husen på Smålandsgatan är av kulturhistoriskt intresse.

Platån nere vid dammen är en utmärkt håvningsplats. Nedgången är dock väldigt brant och hade behövt en enkel trappa.

Rinnande vatten (L)

Miljöanalys

L- Från stigen längs Lingadammen kan man fortsätta norrut på en liten stig som går igenom snårskogen och följer det lilla diket som utvecklas till ett rinnande vatten med två stenlagda överfall. Vattendraget mynnar ut i en övervuxen damm för att åter rinna vidare och mynna ut i den runda håvningsdammen.

Bitvis kan man komma ända ner till vattnet. Kanterna varierar från branta till mer flacka. Här finns sparsamt med vegetation längs med vattendraget, mest vass och en del hagtorn.

Rådjuren har vadat över det rinnande vattnet, djurstigen försvinner därefter in i snårskogen.

23. Vattnet brusar ner för överfallet.

Analys

L- Roligt för barnen att leka i det brusande vattnet, kan vara farligt vid vårflod men med en vuxen så går det säkert bra. Kanske man kan ha någon form av information som förklara rådjursspåret? Ljudet från det rinnande vattnet lockar. Här finns gott om småfisk som man lätt kan se ner i det grunda strömmande vattnet.

Hagtornstunneln (M)

Miljöanalys

M- Stigen är vindlande och smal samt mer kuperad än resten av sträckan.

Vegetationen består till stor del av äldre hagtornsbuskar, Stora oxlar, alträd, sykomorlönns och ask som välver ett tak över stigen. Då stigen hastigt

24. Svindlande stig med branta kanter.

svänger år sydväst står en stor flergrenad pil som släpar sina grenar i vattnet.

Den stora dammen är här helt igenvuxen av vass. I vassen spatserar gässen omkring.

I den sydligaste delen kommer en ny liten damm åt väster som skymtar mellan buskarna. Här har ett svanpar byggt bo, honan ligger på ägg och hanen patrullerar med uppspända vingar i vattnet utanför. Utsikten är god. Man går högt upp, ca 2-3m ovanför vattenytan, branta slänter.

Där stigen tar slut eller börjar i söder kommer man rakt på den stora genomfartsleden i Lomma. Här kör en strid ström med bilar. En rad med stora stenar markerar områdets gräns mot vägen.

Analys

M- En mysig stig med fin utsikt utan att det stör djurlivet. Man får uppleva mycket. Sommartid är det som att gå igenom en grön tunnel. Denna del av sträckan är svår att handikappanpassa utan att man förstör stigens speciella karaktär.

Jättepilen med sina släpande grenar skulle kunna göras om till ett gömsle där man kan studera fåglarna i sjön utan att de upptäcker en, kanske också en lämplig plats för fladdermusspaning?

Avslutet eller början av stigen som mynnar rakt ut till den stora vägen är inte bra på något sätt. Stor risk att barnen springer rakt ut. Just här är också ett övergångsstråk från andra sidan av vägen vilket gör att man inte bör stänga av helt utan försöka hitta en lösning som är så säker som möjligt.

25. Mycket vass i Lingadammen.

26. Jättepilen släpar sina grenar i vattnet.

Kärleksstigen (N,O)

Miljöanalys

N- En ganska bred stig som löper mellan Lundavägen och Smålandsgatan, genomfartsled för gående och cyklande. På den norra sidan växer ett mindre blandskogsparti med kraftig busk- och slyvegetation. Bakom träden finns ett vassparti till Lingadammen. Sydöst om stigen ligger en damm invävd i grönska. Stora träd skuggar vattenytan. En ganska mörk och trolsk miljö. I mitten av dammen går det ut en liten vassbevuxen landtunga med alträd som börjat bilda socklar.

O- Norr om stigen på halva sträckan finns en liten avstickande stig upp för en liten höjd. Här uppe har man en fin utsikt över Lingdammen. Höjden är bevuxen med buskar, sly och några högre träd. Här finns klippta gräsgångar.

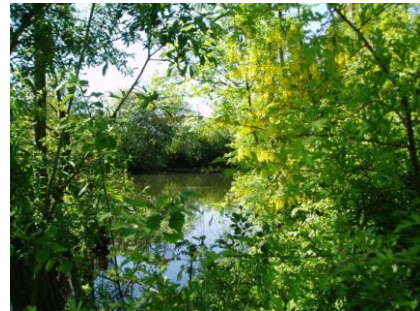
Analys

N- Används ganska flitigt. Har förr haft tunnelkänsla men en utgallring av stora träd har tagit bort en del av den känslan. Miljön känns lite mystisk och avskärmad från resten av området. Det beror på den täta vegetationen och mängden höga träd. Närheten till Lundavägen märks nästan inte då man kommit en liten bit in på stigen.

O- Platsen hade behövt en kraftig gallring och rensning av buskar, sly och träd för att skapa mer rum och utsikt. Annars en mycket lämplig plats för grillmöjligheter, bänkar, bord och studier av fladdermöss och fåglar.

27. Kärleksstigen omvävd av grönska.

28. Vattenytan speglar guldregnet.

Den förvildade trädgården (P)

Miljöanalys

P- Parallellt med Lundavägen österut finns en klippt gräsgång. Följer man den kommer man till en öppen klippt yta med rester av trädgårdsväxter. Här växer, irisar, gullris, gullregn och snöbär.

Genom att följa en liten stig ner för en norrslänt kommer man till ett nytt rum, en glänta med relativt slutna väggar. Marken är mossbevuxen och har en rik vårflora av scilla. I kanterna av gläntan finns rester efter liguster, snöbär och syren. I mitten av gläntan står en jättestor gammal säl. Gläntan öppnar sig ut mot dammen, men är ändå förvånansvärt insynsskyddad.

Platsen är en återvändsgränd, bara rådjuren verkar kunna forcera de täta snåren runt om.

29. Stigen till den förvildade trädgården går på en smal gräsklippt gång omväld av blommande guldregn.

Analys

P- En plats med mycket stämning. Ett omslutet rum, känns mycket skyddat och hemligt. Jag har valt att inte uppta det i huvudslingan eftersom jag tycker det är viktigt att en del rum får upptäckas och upplevas på egen hand.

Miljöpsykologisk studie av Slättäng ur barnperspektiv

Observationer och gåturer

Inledning (se bilaga 2)

Det är viktigt att få barnen att bli en del i planeringsprocessen så att vi får ta del av deras värderingar och åsikter (Rapportserie från DidaktikDesign, 2004).

Barnen är projektets målgrupp och vem vet bäst vad de tycker, om inte just barnen själva? Genom gåturer har jag studerat och fört en dialog med barn för att få en bättre förståelse för hur Slättängsområdet används idag och skulle kunna användas i framtiden.

Gåturerna genomfördes vid två tillfällen, den 9 och 25 april. Besöken dokumenterades med videokamera och digitalkamera. Det som redovisas här är en vidarebearbetning av fältanteckningarna och iakttagelser från foton och filmer.

Vid det första tillfället bestod barngruppen av en grupp med yngre barn i 1,5- 3 års ålder (omnämns som småbarnen). De var förstagångsbesökare till området. På andra gåturen medverkade en förskoleklass från Vinstorpsenheten i Lomma. De var mellan 6-8 år gamla och kände området ganska väl genom regelbundna besök. Jag kommer nedan kort att återge gåturerna och *bilaga 2* visar hur barnen lekte och var de fann material till sina lekar.

Dag 1, småbarnen

urvalsgrupp:

Jenny och Petter med barnen Nils(2,5år) och Kajsa(9 månader)

Annika med Liam (ca 3 år)

Lina med barnen Isak (ca 3år) och Jon (1,5år)

Upplägg

Föräldrarna informeras om hur dagen/utflykten går till. För att barnens spontanitet skulle komma till sin rätt försökte vi få det att bli en så normal och avslappnad utflykt som möjligt. Det är viktigt att de använder miljön aktivt för att områdets potential ska bli tydlig.

Vi beger oss ut i området som på en vanlig utflykt, går runt och undersöker omgivningen, jag filmar och försöker även notera kommentarer och moment utanför kameraperiferin. Föräldrarna får också vara med, men försöker att få barnen att leka så självständigt som möjligt. Jag förhåller mig mest passiv men om de inte kommer igång att leka går jag in mer aktivt. Jag studerar vad de tar sig för, vad de använder för material, hur de dras till olika

moment, vilka håll de springer åt m.m. Jag iakttar vad de tar ut riktningen mot, hur de använder sin kropp och vad de undersöker. Det blir till stor del en tolkning av barnens lek, kroppsspråk och koncentration som får berätta vad de tycker om området, istället för en verbal kommunikation då barnen inte hunnit så långt i sin språkutveckling.

Platsens förutsättningar för dagen

Det var en tidig vårdag med hastigt växlande väder, från snöblandat ösregn till uppsprickande molntäcke och sol. Det fanns gott om vatten i vattendragen och dammarna. Marken var rik på nedfallna löv i de träd och slybevuxna delarna av Slättäng.

Barnen reagerade inte på de täta regnskurarna de lekte utan att ta notis om de ständiga väderomsvängningarna. De var väl utrustade med regnkläder, overaller, stövlar, mössa och vantar.

Barnens lek

Det som lockade mest var vattnet. Vatten som rann, vatten som stänkte, vatten som plaskade, vatten i alla former uppskattades högt. Bron över diket blev genast ett favoritställe där den ena pinnen efter den andre kastades i det grumliga vattnet. Barnen tog allt vad de kunde finna i den allra närmaste gräsvegetationen intill diket och på marken för att använda vid kastning. Pinnar föredrogs, men även styva långa grässtrån och ett antal stenar släpptes förväntansfullt ner i vattnet tills barnen hörde ett plask, då begav de sig direkt iväg för att finna nya saker att kasta i den närmaste omgivningen intill bron. Det var som om de inte kunde få nog. Varje gång en pinne plaskande hamnade i vattnet skrattade de Isak och Nils förtjust.

Det var dessa två grabbar som fysiskt använde området mest genom att jaga varandra över de öppna gräsytor och långa stigarna i området. De hoppade och skuttade, sprang orädda runt, lekte i vattnet och slogs med pinnar. De använde hela kroppen i sin utforskning av området och i sin lek med varandra. Mest sprang de, men de sökte sig även in i de lite mer svårgenomträngliga partierna i slyskogens ytterområden med högt fjolårsgräs och låga taggiga buskar, främst för att finna nya pinnar och grässtrån att fäktas med. Ibland föll de omkull i leran men de var snabbt uppe igen för att kunna springa vidare. De gick inte mycket, åtminstone inte om det fanns fritt spelrum för att springa. Vid vattnet kastade de främst i pinnar men satt även stilla kortare stunder för att rota runt lite med en pinne i leran och se vad de kunde finna. Så fort ett litet djur eller något annat av intresse upptäcktes kallade de uppmanande på sina föräldrar för att få visa sina fynd. De hade dock lite tålamod att sitta stilla vid dammkanten någon längre stund utan rörde hellre på sig genom att jaga varandra och att springa runt.

Isak och Nils lekte kurragömma i snårskogen. De hukade sig bakom högt fjolårsgräs och trängde sig in mellan taggiga täta buskar. Den svårgenomträngliga miljön verkade locka dem genom att de fick kämpa med hela kroppen för att ta sig fram. På de öppna ytorna sprang de mycket och gärna, skrikandes fram och tillbaka. Främst på stigarna som går igenom området, men även på de större sammanhängande öppna gräsyterna. De letade pinnar och strån i det högvuxna fjolårsgräset intill diket. Utkanterna av slyskogen och snårskogen finkammades också efter bra pinnar. Dessa användes till att vifta med, kasta i vattnet och att tugga lite på.

Liam tog det lugnare, tittade på de små sakerna och intresserade sig för mycket. Han ville också dra i pinnar men var nöjd med att ha dem i handen utan att fäkta runt. Han höll sin mamma i handen och verkade nöjd och trygg med detta. Längs med promenaden gjorde han flera kommentarer av naturfenomen som vi passerade. Han upptäckte många små saker som insekter eller andra fenomen i naturen som man som vuxen inte lägger märke till utan ofta tar för givet. T.ex. svampar på träden, mossan på stenen m.m. Liam ville gärna veta mer, han nöjde sig inte med att få veta vad något var, han ville gärna veta varför och hur också. Det roligaste tyckte han var pinnarna och att fiska (trots att vi inte fiskat under promenaden). Troligen associerade han dammarna och pinnarna med fiske.

Alla sorters pinnar och avbrutna vasstrån och gräs var populära, de fäktades lite men mest verkade de tycka att det var spännande att ha en pinne i handen och att finna nya pinnar och strån. Förutom pinnar blev Nils och Liam mycket intresserade av små alkottar som de hittade på marken. Nils fickor blev fullproppade av insamlade naturskatter. Han visade stolt upp sina fynd (alkottar).

Gräsänder och gäss som tog sig en promenad förbi vårt sällskap fick finna sig i att nyfiket studeras närmare av intresserade småpojkar. Pojkarna, Nils och Isak gick allt närmare trots föräldrarnas förmaningar om att låta fåglarna vara ifred. Hela deras uppmärksamhet riktades mot de betande fåglarna och föräldrarnas uppmaningar verkade gå dem helt förbi. Till slut halvflög de därifrån med killarna lyckligt springande efter.

Liam hittade trappan upp mot vägen och ville bestämt ta sig upp där för att sedan vända och fascinerat gå ner för den igen.

Tunneln under vägen utforskades med flera höga vrål, så att ekot därinne skrek tillbaka. Den var ett uppskattat moment på turen. Cykelvägen som passerar under vägen sluttar ganska kraftigt ner mot tunneln och barnen sprang gärna fram och tillbaka här. De blev uppspelade av ruset de fick av farten i backen. De plaskade i vattensamlingarna genom att hoppa på vägen ner för backen och testade därefter ekot i tunneln.

Då vi gick förbi en stor rugge med snödroppar stannade Liam fascinerat och sade vilka fina blommor medan Nils rusade förbi utan att knappt notera dem. Liam studerade och kände också på små vattendroppar som hängde på en gren, petade på tickor och kommenterade intresserat svanarna i dammen.

Barnens reflektioner efter turen

Liam, 3 år

"Det var roligast att kasta pinnar och mata ankorna. Men man får inte gå i vattnet. Men jag vill det. Får jag det?"

Och så var det kul och springa, men jag fryser då.

Vi gick på bron och den långa trappan. Jag skrek under tunneln och eken (=ekot) skrek tillbaka.

Jag hittade stubbar och flera stubbar, och svampar. Jag hittade små, små kottar och sen åkte vi hem.

Föräldrarnas kommentarer

Jag hade inte informerat föräldrarna om att jag ville veta vad de tyckte om området, men fick ändå en del kommentarer som jag tagit vara på.

-Vägen känns nära och som en stor fara. Kanske kan det bero på att barnen vi hade med oss är ganska unga och ännu inte själva kan avgöra hur farlig en väg kan vara.

Den stora mängden vatten gjorde en del föräldrar lite oroliga och bron över diket sågs som lite osäker. De hade tyckt att det vore bra med fler ribbor så att även små barn kunde stå tryggt på den utan risk för att trilla i.

-Barn tycker om att klättra upp på saker, ett lite fågeltorn för barn?

-Grillplats hade varit praktiskt.

-Ett mysigt område med spännande stigar och vrår.

Metodreflektion

Jag tror den första platsen (grodängen) fick störst fokus eftersom det tog en stund innan vi organiserat oss för att gå rundan och under tiden uppehöll vi oss där. Barnen började leka direkt och jag ville inte gå in och avbryta utan filmade för att se vad de tog sig för.

I slutet på promenaden sinade barnens krafter och energi och de var både trötta och hungriga. Därför fick den bortre delen av området en sämre utvärdering.

Jag fick överge att anteckna då regnet och filmandet gjorde det omöjligt. Barnen brydde sig inte alls om att jag filmade. De verkade helt oberörda. Tyckte dock att det var spännande när jag visade dem filmkameran i slutet av turen.

Efter fikan fick barnen ny energi och även den lille Jon som varit passiv större delen av turen tog med stor glädje del av vattenleken där Nils och Isak sprang fram och tillbaka genom vattenpölar.

Jag frågade inte barnen så många frågor men inflikade någon när det kändes naturligt att göra så. Bland annat frågade jag Liam om han tyckte det var roligt här, och det tyckte han bestämt!

Lilla Kajsa satt i vagnen hela turen men verkade på det hela ganska nöjd. Vi provgick nästan hela slingan med en syskonvagn och det var inga problem att ta sig fram. Vi gick tillsammans hela sällskapet större delen av tiden, och killarna (Nils, Isak och Liam) utforskade, medan Kajsa och Jon åkte i vagn.

Dag 2, förskolebarnen

Urvalsgrupp:

Förskoleklassen F1 från förskolan Ankaret i Lomma 19 barn. Barnen är 6-8år gamla, killar och tjejer, samt fröknarna Eva, Christina och Christel.

Upplägg

En halvdags utflykt i naturområdet Slättäng där barnen får leka fritt, håva, leta smådjur och göra sin läsläxa. Fröknarna delar in gruppen i tre smågrupper där en grupp leker fritt, en håvar och en läser läxor. Efter en stund turas de om så att alla barnen får göra allt.

Vi börjar med att samlas så att barnen får reda på vilka regler som gäller och jag presenterar mig. Jag berättar att jag ska filma dem för att se hur de leker. Säger även att de gärna får berätta och visa mig saker. De accepterar min närvaro utan protester och filmandet flyter på bra utan konflikter. Barnen tar ingen större notis av mig förrän jag tilltalar dem eller sätter på mig på huk i deras nivå. Miljön omkring dem upptar hela deras uppmärksamhet.

Upplägget fungerar bra och jag noterar att barnen är mycket hjälpsamma mot varandra.

Platsens förutsättningar för dagen

Det var en strålande vårdag med sol och svag vind. Många barn sprang utan både jacka och mössa. En del hade vantar, andra inte. På marken fanns gott om gamla höstlöv, och gammalt

fjölårsgräs. Vårblommorna hade precis börjat komma upp. Träden var ännu kala, men knopparna var på bristningsgränsen. Det fanns gott om vatten i vattendrag och dammar.

Barnens lek

Fri lek

Barnen var upprymda och glada. De visade med stor iver i att komma igång att leka och bröt flera gånger fröknarnas förhållningsregler genom att gå lite för långt bort. I sin iver hade de svårt att koncentrera sig på vad fröknarna sa. Pojkar och flickor delade genast upp sig när de fick leka fritt.

Barnen fick bara gå så långt att de kunde se någon av fröknarna vilket begränsade deras rörelsefrihet men det verkade inte påverka deras lek och jag tror nog att en del av barnen begav sig utom synhåll kortare stunder men de verkade röra sig tryggt och vant i området.

Pojkarna höll sig ganska nära fröknarna, men lekte mer aktivt än flickorna. Några av flickorna däremot verkade söka en mer avskild plats en bit bort ifrån gruppen.

Två flickor gick iväg hand i hand in i Snårskogen. De skulle söka upp en djurgrav som de hittat förra gången de var där. Flickorna var så små att de utan större problem kunde ta sig fram genom snåren medan jag däremot hade det lite svårare. De berättade att om man går ner på knä är det inga problem med att ta sig fram. En av flickorna hittade en gammal sumpig boll som hon gärna ville blåsa upp igen. *Nu kan vi spela fotboll* sa hon och riktade en rejäl spark mot bollen.

Flickorna visade mig en gammal koja som de byggt, men som blivit förstörd. De hade byggt en ny, men den gamla var bättre tyckte de. De brukade bygga kojor när de var här och ibland var pojkarna med när de lekte. Kort därefter hittade en av flickorna en gammal plastkruka. *Nu ska jag plantera* sa flickan och lät busig.

Tillbaka hos fröken Christina ville flickorna göra ett kors till djurgraven. De försökte med Christinas hjälp att binda ihop två pinnar med gammalt gräs vilket inte gick så bra och efter en stund övergav flickorna projektet. De gick över till att plantera några violer som de plockat, i kukan som de hittade i snårskogen.

Pojkarna sökte genast upp var sin pinne eller vasstrå som de började fäktas med, snart övergick fäktningen i ett rollspel där de låtsades vara olika figurer ifrån *Sagan om ringen*. De använde även pinnarna som förvandlades till pilbågar och en sten fick vara ringen. Det blev en hel del diskuterande om vad de olika figurerna i sagan gjorde och vad de hette. Pojkarna rörde sig hela tiden aktivt fram och tillbaka längs stigarna och på de öppna gräsyrtorna. De jagade varandra och sprang iväg för att hitta nya material att leka med. De var ofta flera pojkar tillsammans som lekte, från tre stycken till större grupper på ca fem-sex barn. Pinnar och vasstrån fann de oftast i utkanten av slyvegetationen och i det höga fjölårsgräset i diket

och en av dammens strandzoner. Olika användningsområden för materialen var piska, svärd, pistol, kanon, armborst, vandringsstav, och pilbåge. De rörde sig inte över så stora ytor utan höll sig nära bron och vid grodängen, ofta nära någon av fröknarna.

En av pojkarna hittade ett trasigt fågelägg och alla de andra barnen flockades nyfika runt om honom och ville känna och beundra det. Pojken såg väldigt lycklig ut över sitt fynd.

Både pojkar och flickor låg på magen på bron och fiskade löv och gräs med långa pinnar och vasstrån. De sa att *nu räddade jag gräslivet*. De rotade runt i bottenörjan tills de hittade något spännande att visa upp för de andra. Detta höll de på med länge. Pojkarnas rollspelslek höll sig i periferin till leken på bron och stundtals smälte de två lekmomenten samman.

Några barn fick luppår så att de kunde titta på småkryp, det tyckte de var jättespännande och de gick inte många meter innan de stannade för att lägga sig på marken och ingående studera ett litet blad eller en myra. Det var främst flickorna som använde luppårna, men det kan ha varit en slump.

Då barnen lekte med vatten eller då de håvade fanns hela tiden någon vuxen med.

Håvningen

Barnen lyssnade otåligt på fröken när hon förklarade hur de skulle göra när de håvade. De samsades två och två om en håv och en låda. Det fungerade mycket bra. Så fort någon fick något spännande i håven flockades de andra barnen runt om och ville se. De tyckte det var jättespännande med småkryp. Alla var mycket intresserade av djur. En del var jätterädda för småkryp, tom snäckor kunde de tycka var läskiga medan andra sa att de tyckte ödlor och paddor var fina.

En pojke undrade nyfiken vad den gamla husgrunden var för något. Fröknarna berättade att barnen gärna lekte vid husgrunden och att den fascinerade dem mycket.

Gåtur A.

Fyra flickor: Amanda, Moa, My, Veronica och Maja

En grupp med fyra flickor följde med mig på upptäcksfärd. De tyckte det var spännande att gå in på *trollstigen*. Vi hann ca 20 meter in på *trollstigen* innan vi hittade en jättefin liten vattensalamander bebis som de ville visa för de andra i klassen. Därför kom vi inte längre. De var mycket måna om att den inte skulle komma till skada. De sprang i samlad trupp tillbaka till resten av barnen och visade stolta upp sitt fynd. Alla tyckte den var jättefin och var måna om att den skulle ha det bra. Då vi väl var tillbaka i gruppen ville de göra annat så jag tog istället med mig två pojkar, Harry och Jakob ut på en tur (se nästa sida).

Gåtur B.

Två pojkar: Harry och Jacob

De tyckte det var spännande till en början men tröttnade ganska snabbt. Hade svårt att föreställa sig vad man kunde göra på olika platser och pratade mest om annat. Tyckte det var spännande med olika djur som vi stötte på, men ägnade en stor del av tiden till att hitta bra fäktningspinnar.

Först gick vi genom snårskogen till forsen. De sa att de inte brukade leka i snårskogen för då såg man inte fröknarna. Kojorna brukade de bygga i utkanten av snårskogen där slyskogen tog vid. Kojorna byggde de av pinnar och grenar som de fann på marken i slyskogen. Framme vid forsen såg vi småfisk och en stor padda som låg och tryckte på botten. Jakob blev lite rädd för paddan och sa att han tyckte dom var slemmiga. Jag fick försäkra honom om att den inte skulle ta sig upp till oss. Harry däremot tyckte den var häftig och berättade att fiskar var jättesnabba. De tyckte det var spännande med forsen till en början, men förlorade intresset ganska snabbt.

Vi fortsatte genom resten av snårskogen och ut till stigen som löper längs Lingadammen. Här träffade vi på en vitkindad gås som vände och gick på andra hållet när vi kom. Jakob blev rädd och berättade att han träffat en gås som bitits och att han därför tyckte att de var onda. Harry berättade att alla djur var jättesnabba, den ena snabbare än den andra och att han var inte rädd för några djur. Han berättade bland annat mycket inlevelsefullt om en gång då han sett en jättesnabb grön odla på semester i Sverige.

Vi gick längs med Lingadammen och pojkarna började tappa intresset för gåturen och pratade mest om att de inte hunnit äta sin frukt än. Harry gav mig en lång utläggning om snabba dinosaurier. I slutet på stigen hittade killarna var sin pinne i slyvegetationen längs dammen. Harrys var jättestor, säker dubbelt så lång som honom själv. Medan Jakob besviket bara fann ett vasstrå. Harry marscherade fram som en general och låtsades att pinnen var en kanon. Jakob försökte på olika sätt övertala Harry genom olika bytesaffärer att få ”kanonen”, men Harry lät sig inte luras.

När vi kom in på *Kärleksstigen* och upp på *Utsikten* tyckte killarna det blev spännande igen och ville helst gå ner till vattnet fast att där var jättebrant. Jag fick övertala dem att kasta pinnarna i vattnet istället. Jag berättade att det fanns fladdermöss här och det tyckte de var mycket spännande.

På sista sträckan undrade Jacob vad de överblommade kavedunen var för något och lyssnade mycket intresserat på svaret. Jag frågade dom om de tyckte Lundavägen var farlig, men fick bara till svar att det var farligt i hajburen i spykids.

Innan vi kom tillbaka gick vi förbi en svanhona som låg på ägg i vassen. Det tyckte de var mycket spännande.

Harry och Jakob tappade ganska snabbt orienteringen var vi befann oss och verkade oroliga att vi gått vilse, jag försökte ge dem landmärken, men de hade svårt att identifiera dem. Jag

tror det var en av orsakerna till att de tyckte vandringen blev lång, då de inte visste vad som väntade runt nästa krök.

Personalens kommentarer

Här återger jag korta kommentarer från personalen.

- En av fröknarna kommenterade när barnen lekte vid bron; att finns det bara vatten så har barnen roligt.
- Barnen tycker det är roligt att ha en bild av djuret de fångat i håven. Så att de kan räkna ben med mera för att se om det är rätt djur de fångat.
- När barnen får leka fritt delar pojkar och flickor genast upp sig. Pojkarna letar upp pinnar och leker krig medan flickorna bygger kojor och leker för sig.

Metodreflektion

Det var intressant att få ta del av så många barns upplevelse av ett område och deras relationer till varandra. I så här stora grupper kunde jag tydligt märka hur väl de samarbetade i utemiljön. Fröknarna hade lagt upp utflykten på ett smidigt sätt som gav mig flera möjligheter att följa olika former av barnens användning av området.

Ofta kände jag mig som en yttre iakttagare som noterade vad som försegick omkring mig utan att omgivningen tog någon större notis om mig. Det fungerade på det stora hela ganska väl. Och det var tacksamt att fröknarna hade organiserat barnen i tre smågrupper där jag kunde gå in och följa varje grupps förehavanden. Tack vare att utflykten var så mångsidig fick jag ut mycket av den och den gav mig en bra helhetsbild av platsens användning. Det som inte riktigt räckte till var tiden att både följa barnens fria lek, den organiserade håvningen samt att göra gåturer. Jag tror det hade varit bättre om jag följt med dem ut i området två omgångar. En för att dokumentera gruppernas olika förehavanden och en för att ta med mig barn på gåturer. I det här fallet blev gåturerna ett stressmoment som jag kände mig tvungen att hinna med för att få en utvärdering på en större del av området.

Tekniskt, fungerade videofilmningen bättre denna gång och jag har haft stor nytta av både de digitala bilderna och det inspelade materialet.

Kapitel 3. Slättäng ur barnperspektiv

Inledning

Den fria leken har fått stort utrymme i den här analysen mycket beroende på att det är den jag fått mest tillfälle att studera. En annan viktig del är den lärande leken. Egentligen vävs den fria leken och den lärande leken ständigt samman, speciellt då pedagoger eller andra vuxna finns i närheten som kan berätta och förklara för barnen om naturen och om de små kryp som barnen finner i miljön.

Håvningen är en av de lärande lekarna. Barnen får med fröknarnas vägledning och stöd håva för att kunna studera de vattenlevande djuren närmare. Barnen tycker det är roligt och spännande. Jag tror denna typ av styrd lärande lek är viktig för barnens utveckling och kunskapsinhämtning. Att de finner stort nöje i den framgick både under gåturen och då jag studerat barnens nedskrivna upplevelser från området.

Barnen uppfattar Slättäng som en friare plats än skolgårdar och lekplatser. Här upptäcker de saker, studerar djur, gärna småkryp, kastar pinnar i vattnet, bygger kojor, håvar, leker krig och letar skatter i form av slängt skräp och naturskatter som fjädrar och fågelägg. Varje gång de kommer till området finns här något nytt att upptäcka och undersöka. Gamla kojor byggs om eller överges. Lekteman återupptas och nya lekar föds.

Material till lekarna finner barnen överallt i närheten, speciellt i de förvildade delarna med högt fjolårsgräs, ris och busk- och slyvegetation.

A. Håvning i favoritdammen

Springa omkring med vass och pinnar

När barnen kommer till området är det som om de går och bär på ett uppdämt behov av att springa, speciellt pojkarna. Då de äntligen får leka fritt börjar de genast att springa, gärna flera tillsammans och efter varandra. Killarna söker sig till de förvildade partierna med gammalt fjolårsgräs och vass. Här hämtar de ständigt nytt material som de förtjusta svingar i luften, Vasstrån och pinnar förvandlar de till svärd, armborst, pilbågar och pilar. Pojkarna rör sig hela tiden aktivt fram och tillbaka, jagar varandra och springer iväg för att hitta nya material att leka med. De var ofta flera pojkar tillsammans som lekte, från tre stycken till större grupper på ca fem-sex barn. Populärast var att leka olika rollekar som krig och Sagan om ringen.

B. Pinnlek i snårskogen

Fascinerande vatten

De yngre barnen som besökte området för första gången drogs automatiskt till vattnet som de helst ville plaska och känna på, men de branta kanterna hindrade dem och de övergav vattnet för att leta efter något annat. De letade pinnar och strån i det högvuxna fjolårsgräset intill diket. Utkanterna av slyskogen och snårskogen finkammades också efter bra pinnar. Det dröjde inte länge förrän båda pojkarna hade var sitt vasstrå i handen som de glatt svingade i luften. När barnen nådde bron blev de överförtjusta, här kunde de titta på vattnet och kastade glatt i den ena pinnen/strået efter det andra för att se hur vattenströmmen bar det med sig. Slänten ner mot gångtunneln sluttade ganska kraftigt och användes gärna och flitigt till springlekar. När det hade regnat var vägen fylld av vattenpölar som förhöjde leken ytterligare. De sprang mycket och gärna, skrikandes fram och tillbaka. Främst på stigarna som går igenom området.

Skatter och gamla upptäckter

Flickorna strosar ofta iväg för att leta gamla upptäckter och skatter. Det är som om de vill undersöka sina domäner innan de börjar leka. I gåturen med förskoleklassen följde jag med två flickor som begav sig in i snårskogen för att undersöka en djurgrav de funnit förra gången de var i området. Graven väckte många frågor och fantasier om vad som kunde ha hänt. Flickorna var båda rörande överens om att den som begravt djuret här måste ha tyckt väldigt mycket om det eftersom graven var välgjord med sten och planterade blommor. Men graven saknade något och då kom en av flickorna på att graven skulle ha ett kors. Tillbaka hos fröken Christina ville flickorna göra ett kors till djurgraven. De försökte med hennes hjälp att binda ihop två pinnar med gammalt gräs vilket inte gick så bra och efter en stund övergav flickorna projektet. Det var intressant att se hur de från en egen ide genast hittade material och hade en tanke om vad som skulle tillverkas. När iden inte höll fick en av korspinnarna fungera som spade istället.

C. Korstillverkning

I kontakt med naturelementen

Intresset och hängivenheten i att upptäcka och undersöka olika naturelement präglar mycket barnens tid i området. I Slättäng är det vattnet som står i fokus. Under vistelsen med förskoleklassen höll en större grupp barn (både pojkar och flickor) till vid bron som går över det korsande vattendiket. Både pojkar och flickor låg på magen på bron och fiskade löv och gräs med långa pinnar och vasstrån. De sa: *Nu räddade jag gräslivet*. De rotade runt i bottenörjan tills de hittade något spännande att visa upp för de andra. Detta höll de på med länge.

D. Barnen fiskar på bron

Eko

Ekot i gångtunneln under Lundavägen var en omtyckt plats för stora som små barn. Förskoleklassen ropar *Håkan, kråkan kraxmaskin*...varje gång de kommer till området. De yngre barnen testade alla möjliga ljud och fascinerades över ekot.

Naturskatter

Naturskatter eller skatter i form av slängda saker fascinerar barnen. Under första gåturen med Liam(3 år) och Nils(2,5) blev killarna mycket intresserade av små alkottar som de hittade på marken. Nils fickor blev fullproppade av insamlade naturskatter. Under utflykten med förskoleklassen hittade en av pojkarna ett trasigt fågelägg och han blev genast mittpunkten för allas beundran. Alla de andra barnen flockades nyfika runt om honom för att titta och känna på ägget.

E. Jacob hittar ett fågelägg

Vid gåturen med förskoleklassen fann en flicka en sumpig boll med ett coca-cola emblem och fantasin skenade genast iväg. Bollen skulle först planteras i en kruka som hennes kompis hittade för att de skulle få frukt i form av coca-cola flaskor. Sen blev bollen en hatt för att snabbt förvandlas till en muskel genom att flickan petade in bollen under tröjan som hon stolt visade upp för killarna. Till sist gav hon den en välriktad spark och sa nu ska vi spela fotboll!

Gamla lämningar som bröt av mot naturmiljön fann barnen mycket spännande. Framför allt var de intresserade av en gammal husgrund som finns i området. Fröknarna berättade att barnen gärna lekte och fantiserade om den platsen.

Den lärande leken

Den fria leken har fått stort utrymme i den här analysen mycket beroende på att det är den jag fått mest tillfälle att studera. En annan viktig del är den lärande leken. Egentligen vävs den fria leken och den lärande leken ständigt samman, speciellt då pedagoger eller andra vuxna finns i närheten som kan berätta och förklara för barnen om naturen och om de små kryp som barnen finner i miljön.

Hävningen är en av de lärande lekarna. Barnen får med fröknarnas vägledning och stöd håva för att kunna studera de vattenlevande djuren närmare. Barnen tycker det är roligt och spännande. Jag tror denna typ av styrd lärande lek är viktig för barnens utveckling och kunskapsinhämtning. Att de finner stort nöje i den framgick både under gåturen och då jag studerat barnens nedskrivna upplevelser från området.

Lockande vatten och fascinerade småkryp

När jag studerade barn i olika åldrar märkte jag att alla de barn jag fått tillfälle att studera, med stor uppfinningsrikedom och engagemang använde sig av det material de kunde finna på platsen för att skapa förutsättningar för sina lekar.

En viktig magnet i barnens utforskning och lek var vattnet. Det lockade och drog i alla åldrar. Små barn precis som de stora barnen fascinerades av att kasta pinnar i vattnet, plaska i pölar och titta på hur vattnet tedde sig då de låg på magen ovanpå bron.

Småkryp var en annan sak som fängslade och fick barnen att samarbeta. En del tyckte smådjuren var läskiga andra tyckte de var fina, men alla var de intresserade. Det var framförallt de lite äldre barnen som intresserade sig för smådjur. Barnen i förskolegruppen fick lupp på så att de kunde titta på småkryp. Det tyckte de var jättespännande och det gick inte många meter innan de stannade för att lägga sig på marken och ingående studera ett litet blad eller en myra.

F. Kan man gå i vattnet? Undrar 1,5 årige William.

De minsta barnen använde sig av hela kroppen i sin användning av området, de sprang, geggade, plaskade, rullade och kände på allt, en hel del hamnade i munnen. Men det fanns även mindre barn som utmärkte sig och visade stort intresse för olika saker i den omgivande miljön såsom, svampar, pinnar, blommor och fåglar både med ett kunskapsbehov och upplevelsebehov.

Sammanfattande diskussion och analys av platsen

Slättäng lämpar sig väl för lek. De öppna gräsyterna används för springlek som är en viktig del av barnens rörelselek. Här finns mystiska slyskogar som passar bra för hemliga kojor och smygande krigare, vilket ger barnen stora möjligheter till olika sorters roll- och fantasilek. Den goda tillgången på naturmaterial och vattenmiljöer stimulerar barnens behov av kontakt med naturelementen. Miljön lockar och stimulerar dem att undersöka och utforska. Området bjuder också på närkontakt med smådjur och insekter som är en viktig del av barnens upplevelse i utemiljön. Här finns en varierad miljö med vatten, sly, snår och ett rikt djurliv.

Föräldrar och pedagoger värderar högt att Slättäng blir en trygg och stimulerande plats för barnen. För pedagogerna som efterlyser stöd i sin undervisning är olika former av pedagogiskt material och utformning önskvärt. De vill gärna utgå ifrån en basstation med väsentliga saker som, vindskydd, toalett, soptunna, bord och bänkar.

Pedagogerna är mest fokuserade på en central del av området eftersom de där har god uppsikt över barnen och kan göra flera olika aktiviteter samtidigt. De vill gärna bege sig längre bort men saknar bra hållpunkter som de kan bygga sin verksamhet på. Redskap och byggnationer som förenklar barnens aktiviteter som håvningsbrygga ligger högt på önskelistan. De söker även nya saker som kan stimulera barnen och öppna nya världar för dem. Bland annat önskar de en låda med material innehållande håvar, luppar mm. De efterlyser informationstavlor /naturtavlor innehållande djur- och växtliv.

Föräldrarna var mest fokuserade på säkertsaspekterna där de oroade sig över vattendjup, brons utformning och närhet till den stora vägen. Jag tror det är viktigt att poängtera att pedagogerna inte oroade sig över detta. Kanske berodde detta på deras kännedom om området och om hur barnen brukade röra sig i området samt det faktum att förskolebarnen var äldre och förstod instruktioner bättre.

Trots orosmomenten tyckte föräldrarna området var spännande och mysigt med sina stigar och vrår.

I helhet tyckte både föräldrar och pedagoger att det var viktigt med en säker miljö med god uppsikt över barnen.

Efter utflykterna inser jag att det är lätt att tänka för storskaligt och välplanerat. Barnen vill egentligen inte att vi ska planera allt för dem. De vill ha frihet att få upptäcka själva och göra egna fynd. Jag märkte hur stolta barnen blev när de hittade saker. Det kunde röra sig om en söndrig plastkruka eller en fin blomma, men det var väldigt viktigt för dem var att få visa sitt fynd för de andra barnen och för fröknarna som ofta berättade något om deras ”skatt”. Fynden blev ofta startpunkten till en lek där föremålet fick spela en avgörande roll i leken.

Det är viktigt med bra pinnar att leka krig med och att bygga kojor med. Detta finner de i slyvegetationen, i strandzonerna på diket och dammarna samt inuti snårskogen i hålor som fyllts igen med grenar och pinnar. De tycker det är väldigt spännande att håva, men saknar ett bra håvningsställe. Håvningsbrygga är nog därför den viktigaste åtgärden som Slättäng behöver. Mer skulle man kunna ha en låda med håvar, lappar, lådor samt enklare bilder på småkryp så de kan leta upp vilket djur de hittat.

Min uppfattning är att barnens behov inte består av tillrättalagda stationer där de får allt serverat. Viktigast för barn, från de minsta till äldre verkar vara behovet av att själva få lov att upptäcka och lära sig saker. Detta kan ske med viss vägledning, men även på egen hand. Jag försöker i mitt förslag tillgodose båda behoven.

Rena informationsskyltar tror jag kan vara ett komplement, men är mest till för föräldrar som vill berätta saker för sina barn eller till äldre barn i 10-12 års ålder. Dessa kan vara uppsatta längs en huvudslinga runt dammarna. Stora delar av området bör få vara orört som det är idag med flisade gångar för egna upptäckter och äventyr. Det gör också att djurlivet inte påverkas.

Störst energi bör man lägga på den centrala delen av området där grodängen, grillplatsen, bron och husgrunden finns. Här leker barnen mest. Uppsikten är ganska god och platsen lagom stor för att hålla ihop en större grupp barn. På liten yta finns här möjlighet till många aktiviteter som håvning, ensamlek, kojbygge, krig, vattenlek och spring. Området känns tryggt både för barn och vuxna. På lagom avstånd från vägen. Man skulle kunna komplettera det med: Ett vindskydd, grillplats, bord och bänkar, upplevelselåda med material samt liten håvningsbrygga vid den lilla dammen. En del av det tillgängliga området används inte eftersom fröknarna inte kan ha uppsikt över barnen där. Man bör därför jobba med siktstråk genom snårvegetationen som gör att barnen även kan leka härinne då det är en mycket spännande värld. Viktigt att få den att kännas som barnens egen samtidigt som vuxna har tillräckligt med insyn för att de ska våga släppa iväg barnen.

Att barnen oftast är på ett område är kanske tryggt och praktiskt men det hade också gjort det till en spännande färd att kunna ta sig på en spännande vandring genom området därför känns det viktigt att utveckla en upplevelsestig parallellt med den traditionella gångstigen. Här ska man få en närmare kontakt med naturen och djurlivet, den ska vara som en upptäcksfärd med vassgångar, djungelstigar. Den behöver inte vara torrlagd till hundra procent utan bör tillåtas att få gå igenom blöta partier där barnen får leta sina egna vägar igenom miljön.

Jag har en teori om att många av de barn jag haft tillfälle att studera inte är så vana att vara ute i naturen. Detta grundar jag på deras okunskap och i vissa fall rädsla för vanliga och ofarliga djur, samt till viss del klädval. En del barn visade också på rädsla att komma bort och höll sig på välbekanta platser i närheten av fröknarna. Det visar att även barnen i Lomma kan behöva en utformning som förstärker känslan av trygghet för att de skall våga utnyttja området. Det blir en viktig balansgång mellan att bevara områdets vilda karaktär och att skapa ett område där man känner trygghet att röra sig och använda. Om så är fallet är behovet ännu större än vad jag trodde och det är viktigt att de får en närmare kontakt med sin utemiljö och dess varelser.

Kapitel 4. Summerade slutsatser, avstamp för utformning

Jag ser min roll som landskapsarkitekt att försöka samordna olika gruppers behov och få en sammanhängande, fungerande helhet.

I projektet ligger fokus på barnens lek- och lärandebehov om naturen, men även allmänna åtgärder för området omnämns då de uppkommit i diskussioner angående områdets utveckling. Jag har haft svårt att bortse ifrån dem då jag tycker det påverkar helheten av Slättängsområdet utformning. Miljöanalysen och gåturerna ligger till grund för arbetets utformning.

Mitt mål är att skapa ett landskap som gynnar lekmöjligheterna och som lockar till nytt tänkande och lärande för att utforska närmiljön. Detta underlättar pedagogernas vistelse här tillsammans med barnen. Samtidigt är det viktigt att barnen och föräldrarna känner sig trygga i området. Om man som vuxen är ovan att ta sig ut i naturen, men ändå vill ge sina barn den möjligheten kan ett område som utformats efter barns och föräldrars behov underlätta en utflykt. Det är viktigt att få både barn och vuxna att känna sig trygga. Jag har därför arbetat med avskärmade vegetation mot vägen och tittat på omgivningen om hur man kan modellera den för att sikten ska bli god, samtidigt som det inte får bli för öppet för risken att störa barnens lek. Genom funderingar av förstärkande och gallring av vegetation har jag försökt skapa olika rumsbildningar samt nya platser och gångar (se bilaga 3).

Möblemang, vindskydd, toaletter, sopkärl och grillplatser placeras så att de stör områdets karaktär så lite som möjligt. Sittplatserna skall placeras strategiskt och gärna med utblick över omgivningen. Jag har tittat på lämpliga entréer in i området och funderat på hur man kan länka samman alla delar i Slättäng.

Genom ganska små ingrepp i områdets struktur bibehålls mycket av den speciella naturkaraktär och mystik som området har idag och som gör det attraktivt.

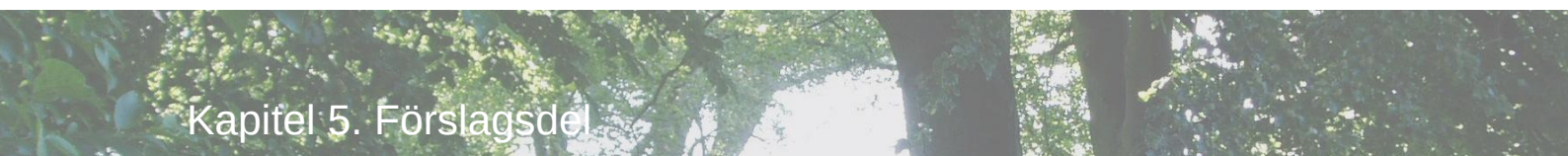
För att underlätta rörelsen och tillgängligheten genom området har jag arbetat med att ta fram en lämplig dragning av en huvudslinga som är tänkt att handikappanpassas. Tanken är att man ska kunna ta en promenad längs huvudslingan och då ledas förbi områdets ”huvudattraktioner/stationer”.

Efter att ha studerat barnens användning av området har jag beslutat mig för att dela upp det pedagogiska materialet i *lärandelek* och ren *information*. *Lärandeleken* är pedagogiskt material som bygger på att få igång en process hos barnen så att de stimuleras att undersöka sin omgivning genom att själva ta initiativ och lära sig mera. *Informationsmaterialet* riktar sig till lite äldre barn samt till föräldrar och andra besökande till området. *Informationen* är tänkt att komma de yngre barnen tillgodo genom att föräldrar eller annan vuxen/större barn berättar vad de fått lära sig. Informationen kan tex. beskriva ett fenomen eller en miljö i naturen som är utmärker sig.

Utöver huvudslingans mer styrda *lärandelek* och ska det i anslutning till slingan finnas möjligheter till friare lek och lärande. Barnen värderade den fria leken högt där de får möjlighet att bygga kojor, leka krig och undersöka omgivningen.

För förskolegrupper och andra barngrupper som känner området väl kan det räcka att uppehålla sig på en mer central och samlad plats i området. Här kan flera aktiviteter samlas. Området begränsas idag främst av siktproblem och jag vill därför modellera en del med den befintliga vegetationen för att öppna upp den och på så sätt gynna en större lekradie. Genom att förstärka det centrala rummets kanter skyddas området från Lundavägens närhet och området känns tryggare och mer omslutet.

Slättäng hyser många potentiella spännande platser för hemliga lekar och kojor, men jag har valt att inte uppta dem i huvudslingan då jag tycker det är väldigt viktigt att en del platser måste få upptäckas och upplevas på egen hand. Det är viktigt med ickedesignade miljöer likväl som det är att finna en fungerade helhet både med befintlig miljö och designade delar av en plats. Allt handlar om att finna en struktur som ger en stimulerande upplevelse för besökaren och där barnens odesignade frirum är lika viktigt som de strukturerade genomtänkta slingorna för att få området att fungera bättre som helhet.

Kapitel 5. Förslagsdel

Lämplig utformning av området (se bilaga 3)

Huvudslingan byggs upp kring ett antal stationer som tar upp olika saker i omgivningen som är specifika för just den platsen. Stationerna bör handikappanpassas. Hela slingan är ca 2km lång och tar ungefär en halvtimme att gå. Lämpligt med 5 antal stationer: fladdermusspaning, fågelgömsle, rinnande vatten, håvning och grodängen. Utöver dessa kan rena informationsskyltar placeras ut som tar upp platsspecifika saker som: alsocklar, arbetarhusen, fågelarter (olika beroende på var i området man befinner sig), gråal/klibbal, insekter.

Mest omsorg läggs på utformningen av den del som anses vara en central del av området. Hit söker sig förskolor och barngrupper eftersom det är en större sammanhängande yta med relativt god sikt. Huvudslingan är tänkt att handikapp anpassas genom att stigen stundtals breddas så att den överallt blir minst 1,5 meter bred och hårdgjord med samkross 0,80. Krossmaterialet gör att man kan ta sig fram med rullstol och gör det smidigt att röra sig genom området med barnvagn. Slättängsområdet består även av flera mindre flisade gångar som p.g. av terräng och naturtyp inte går att handikappanpassa utan stora ingrepp på miljön, vilket då också skulle förstöra karaktären på området. De flesta stigarna går ändå att ta sig fram på med barnvagn och flera skulle med hjälp även kunna användas av rullstolsbundna. Det mindre stigsystemet har ett ytskikt av träflis som bibehålls, men förnyas.

Entréer

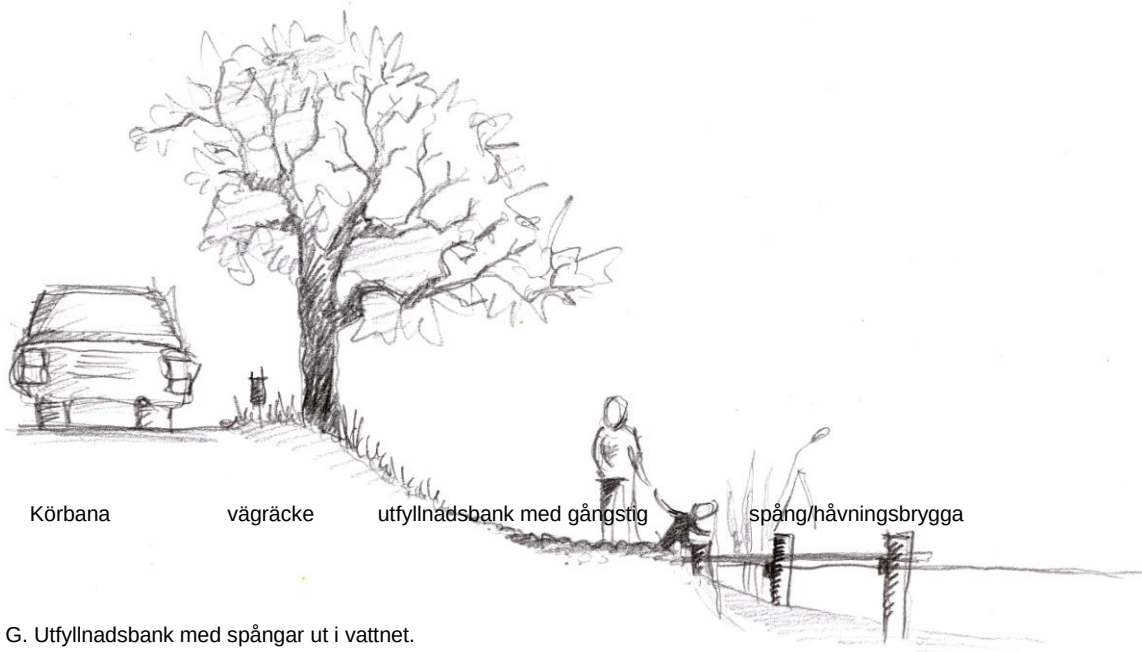
Huvudentré från väster

Detta är en den entré som främst rikta sig till bilburna besökare. Bussparkeringsmöjligheter finns på motsatta sidan av Prästbergavägen. Entréplatsen ligger som en liten halvö i kanten på den stora Brohusdammen. Dammen har ett rikt fågelliv och det är viktigt att platsen utformas för att störningen ska bli så minimal som möjligt. Den södra delen på halvön bör fysiskt avskiljas och avskärmas från övriga halvön eftersom det är en populär häckningsplats.

En skärm med titthål (gömsle) kan placeras ut mot dammen och den avskilda halvön. Ett enkelt men effektivt fågelgömsle.

Huvudentrén binds samman med övriga Slättäng genom att dammkanten längs med Prästbergavägen breddas så att det bildas en bank man kan gå på nere vid vattnet. Spångar ut ifrån banken gör platsen även till en lämplig håvningsplattform. På lämpliga ställen kan vass planteras in så att gången inte blir så exponerad ut mot vattnet.

När man tagit sig över banken och iland på andra sidan kommer man till en öppen plats under stora trädkronor som lämpar sig väl till fika- och samlingsplats. Överblicken är god och utsikten över den stora fågeldammen är fin. En lämplig plats för utplacering av bord och bänkar, soptunna samt toalett. Grillplats hade varit en tillgång här. Platsen inbjuder till springlek, fågelskådning och passar bra som samlingsplats.

Södra entrén

För de som kommer till fots är gångtunneln under Lundavägen en lämplig entré. Platsen bör förses med en skylt som visar områdets utbredning med stigsystem samt en kort beskrivning av området med dess flora och fauna.

I nära anslutning till entrén är det lämpligt att placera ett vindskydd, grillplats, sittmöjligheter och soptunna. Vid vindskyddet kan vara en bra plats att placera en *naturlåda* med material som håvar, luppar, böcker, naturblad etc. Lådan förses med lås som bara de vilka genomgått pedagogisk naturutbildning har nyckel till. Lådan är främst till för att förskolebarn och andra barngrupper ska kunna ta sig till området utan att behöva ta med sig saker ut. I lådan ska även finnas tips om olika aktiviteter man kan utföra på platsen.

Östra entrén

Är en plats som inte används idag utan bara består av en plan gräsyta. Hade passat att göra om till parkeringsplats utan att det stör naturområdet. En mindre entré med informationsskylt över området bör placeras vid stigen in till området. Nackdelen att göra om platsen till parkering är att huvudslingan passerar här förbi och det finns en risk att det blir en rörig och tråkig passage om platsen görs om till parkering.

Viktigt att tänka på detta vid eventuellt gestaltningsförslag av platsen.

Huvudslingan

Huvudslingans sträckning markeras med färgade trästolpar vilka står på lagom synavstånd ifrån varandra. Slingan följs också lätt på grund den avvikande markbeläggningen och stigbredden som dock bör utföras i så platsinsmältande krossmaterial som möjligt.

Slingan handikappanpassas genom stigens materialval, breddning samt anpassade lutningar.

Huvudslingans sträckning (se bilaga 5)

Stigen börjar vid den västra entrén, längs utfyllningsbanken som löper parallellt med Prästbergavägen. Den fortsätter förbi den stora pilen och över bron. Bron är mycket uppskattad av barnen. De ligger på magen eller hänger över räcket för att kasta pinnar eller fiska efter löv och gräs.

Huvudspåret svänger här av åt söder, ner mot grodängen (*Grodängen*, station nr 1). Detta är en central plats med lämplig placering av vindskydd, bord och bänkar samt sopkärl. Från grodängen finns en avstickare in i snårskogen som också handikappanpassas. Från grodängen fortsätter stigen upp mot Lundavägen och går parallellt med vägen en kort bit innan den åter viker av in på området via *Kärlekstigen*. Här bör vegetationen förstärkas mot Lundavägen. På så vis kommer stigen att upplevas tryggare och grodängen får en mer intim karaktär och rumsupplevelse. Precis innan stigen åter viker in på området passerar man en välanvänd överfart för gående och cyklande. Det är en mycket trafikfarlig korsning som bör åtgärdas. Ett alternativ är att ta bort möjligheten till överfart och istället leda folk längs den nya stigen. Den nya slingan kommer att ge en naturlig anknytning till befintlig cykelväg vilket kan motivera att ta bort överfartsmöjligheten.

Där stigen viker in på området ska finnas en alternativ väg för dem som vill komma lite närmare naturen. Den alternativa vägen är främst riktad till barn som vill upptäcka lite mer. Den börjar med en spånggång igenom vassbältet på Lingadammen, därefter viker den av in i slyskogen mellan huvudstigen och Lingadammen. Stigen skall vara en terrängstig som sicksackar sig fram i vegetationen, en *Djunglestig*. Den avslutas med en spånggång över öppet vatten där den knyter an till huvudslingans andra station (*Fladdermusspaning*, station 2). Stationen förstärks med bord och bänkar.

Kärleksstigen (huvudslingan) går igenom en högvuxen al- och askskog. Halvvägs igenom skogen, eller sträckan Lundavägen- Smålandgatan finns en avstickare upp för en liten höjd, här finner man station *nr 2, Fladdermusspaning*. Det är en gräsklädd platå med utsikt över Lingadammen. Platsen är tänkt som en lämplig station för fladdermusspaning då man har fri sikt och vassbälten åt sydväst, som är några av förutsättningarna för god spaning. Dagtid är platsen utmärkt för fågelskådning eftersom man har många häckande fåglar i vassbältens ytterområden. Platsen bör förses med informationsmaterial om fladdermöss. Gömsle behövs inte. Platsen bör röjas för att utsikten ska bli bättre.

Tillbaka på huvudstigen kommer man strax ut på en mindre kvartersgata. *Smålandgatan*. Här finns en del kulturhistoriskt intressanta hus, varav man går förbi ett som är kulturminnemärkt. Husen är gamla arbetarbostäder åt dem som arbetade på tegelbruken och det kan vara intressant att ta del av historiken kring husen och de som bodde där eftersom det har nära anknytning till Slättängsområdet. Man går en kortare sträcka på ca 100m längs kvartersgatan innan stigen fortsätter in på området.

I öster finns en stor öppen gräsyta som hade passat bra att göra om till parkering då den inte brukas idag. Här hade då varit befogat att göra en östlig entré med informationsskylt över området.

Stigen går åter in på området och löper längs med Lingadammens norra strand. Precis innan stigen gör en krök finns en liten platå nere vid dammens strandkant. Med utgångspunkt från platsens slitage anser jag att den används mycket och hade behövt en enkel trappkonstruktion ner till platån för att undvika halk- och ifallningsolyckor.

Nära platån står en stor pil med grenarna hängande ner i vattnet. Här är den tredje stationen (*Fågelskådning/gömsle*, station 3).

Strax efteråt hör man vatten som forsar och huvudslingan viker av nordväst mot det brusande ljudet. Stigen tar en förbi ett porlande vatten där stationen för rinnande vatten är tänkt att placeras (*Rinnande vatten*, station 4).

Stigen fortsätter igenom snårskogens speciella landskap med täta taggiga snår och mossbeklädda marker. Snart ändrar vegetationen karaktär och man kommer ut i ett blandat sly och ungträdsparti. Här ligger den lilla dammen som utgör slingans sista station (*Håvning*, station 5). På stigens andra sida finns de märkliga backarna där en slingrande barnstig röjs fram. Intill dammen finns rester efter en byggnad, där bara husgrunden finns kvar. Den fascinerar barnen mycket, trots att den inte är så gammal. Kanske är den en plats som får barnen att fantisera och tänka på vad som funnits på platsen förut. Ett bra ämne till uppsatsskrivning och historie/sagoberättande.

Slingan fortsätter förbi håvningdammen och löper över vattendiket. En ny bro behöver byggas här. Man kan välja att ta sig tillbaka till vindskyddet eller att fortsätta rakt fram för att då ansluta till stigen som leder en tillbaka till huvudentrén.

Informationsskyltar (se bilaga 4)

Skall finnas utplacerade vid de olika entréerna till området. Här ska de innehålla en översigtskarta över hela Slättäng, med markerade stigar, toaletter, grillplatser och rastplatser. En kort information om Slättängs historia samt vad man kan finna här idag i form av flora och fauna. Det bör även finnas med vilka förhållningsregler som gäller för området.

På strategiska platser kan skyltar placeras ut som beskriver något speciellt på just den platsen.

- *Fåglar, arter och artbeskrivning* – placeras vid Stora Brohusdammen och vid Lingadammen (del av station 3) samt eventuellt en mindre inne i snårskogen.
- *Grodor och paddor*, (del av station 1)- Placeras vid grodängen.
- *Fladdermöss*, med olika arter samt beskrivning (del av station 2). – Placeras vid utsikten över Lingadammen.
- *Alsocklar*, om deras uppkomst – Placeras vid Kärleksstigen där de finns.
- *Arbetsarhusen*, historik om Slättäng o tegelbruket – Vid Smålandsgatan.
- *Rinnande vatten*, om vegetation och djurliv kring vattendraget (del av station 4) – Placeras vid vattendraget.
- *Håvning och husgrund* (del av station 5), om håvning och vilka djur man kan finna här samt kort om husgrunden.

Områdesguide

För att barnen lättare skall ta till sig informationen har jag tagit fram en karaktär, områdesguide som skall visa dem runt i området och berätta om de saker som finns där. Guiden är en skrattnås som också är Lommas kommunfågel.

Varje station med lärandeinformation har förutom information även en miljöbild med måskaraktären.

H. Skrattnåsen visar vägen till Slättäng

Lekutvecklingsmöjligheter i Slättängsområdet.

Tunnel under Lundavägen

Tunneln har ett härligt eko. Genom att måla fågelbilder på väggarna kan barnen lockas att härma olika fågelläten för att se hur det låter i eko versionen. Eventuellt skriver man även ut hur de låter t.ex. Bild på en kråka, bredvid eller i en pratbubbla står krax, krax. Bilderna behöver inte vara helt verklighetstroga utan gärna något överdrivna för att förstärka olika fåglars karaktärer.

Genom att måla tunneln får man den att bli en positiv upplevelse. Tunnlar upplevs annars ofta som dystra och otrygga. Målning kan motverka klotter, men målningen bör förses med klotterskydd för att underlätta rengöring om det behövs.

Leta insekts- och djurbilder

Längs med huvudslingan placeras trästolpar som skall markera slingans sträckning. En del pryds med djur eller insektsbilder på toppen. Detta innebär att det kommer att finnas fler stolpar än vad det finns djurbilder på. Det blir en spännande skattjakt för barnen.

Alla djuren som är med ska vara vanliga djur som man kan hitta i området vilket kan förhöja intresset för de djur som finns här. Bilden på djuren bör vara kopplad till just den platsen där stolpen står, tex. en fladdermus vid utsiktsplatsen och en groda vid grodängen.

I naturlådan eller i slutet/början av slingan finns en miljöbild som visar var djuren hör hemma. Detta kan vara en övning som man kan göra efter vandringen. Det blir då en repetition för barnen och de måste fundera över hur olika djur vill bo och vilken som är deras livsmiljö. Samma sak kan göras med växter. Stolparna skall vara låga i barnens egen nivå. Höjden på stolparna kan dock variera något för att bättre knyta an till djuret som illustreras på stolpen. En myra sitter t.ex på en väldigt låg stolpe.

I. Exempelbild på stolpe med djurbild

Gömsle/koja

På en strategisk plats med utsikt över någon av dammarna kan man bygga en fågelholk, stor så att ett barn kan ta sig upp i den, där man kan titta ut genom ett litet utkikshål och studera/spionera på fåglarna eller på ens kamrater.

Lämplig plats skulle vara i närheten av stora Brohusdammen.

Trygg snårskog

Öppna upp siktstråk i vegetationen så att man kan se in i snår- och slyskogen. Barnen kan leka ostört, men ändå hållas under uppsikt av vuxen som kan skymta dem inne i snåren medan de själva har svårt att ta sig in. Snårskogen ska vara barnens domäner. Små stigar kan röjas fram inne i snåren med mindre gläntor. Här kan de leka ifred men med tryggheten att vara nära en vuxen. Genom att bara röja stigar i den västra delen av snårskogen tror jag det är möjligt att få barnen att hålla sig i denna del och kommer på så sätt inte så nära vattnet i Lingadammen utan sällskap av vuxen.

Den yttre västra delen av snårskogen består av sly och större träd. Här finns barnens kojzon och det är viktigt att den får förbli ganska orörd så att de kan fortsätta bygga kojor och leta skatter bland snåren.

Den stora röjda gläntan inne i snårskogen syns inte utifrån men är en omgärdad mysig plats för dem som passerar förbi. En stig leder igenom gläntan och den kan lätt göras tillgänglig även för handikappade. Här kan man ha en speciell aktivitet.

Alt 1: *Totempåle* som inbjuder till cowboy och indianlek i området och kan stimulera till dans runt pålen. Pålen kan sticka upp en bit ur vegetationen så att man kan ha den som landmärke om man villar bort sig, den blir en trygg plats som gör att man lätt hittar tillbaka hem. Den fungerar bra som baslägerplats.

Alt 2: *Konstutställningsplats*. Ena sidan av cirkeln upplåts som en utställningsplats för platsskapade konstverk av barn som besöker området. Utställningen kan hela tiden ändras och omskapas efter barnens lust att skapa är platsens utbud av material.

Den andra sidan av cirkeln placeras bord och bänkar så att man kan ta en fika och titta på skapelserna.

Skatter

Barn finner ofta sina egna naturskatter, det kan vara en kvarglömd boll, en märklig sten eller en vriden pinne. För att behålla skatterna i området kan man vid entréerna anlägga små skattkistor där barnens skatter lämnas till nästa gång.

Vassgång och djungelstig

I den stora Lingadammen finns ett utbrett vassparti som upptar halva eller en tredjedel av dammytan. Här kan man lägga en spännande spånggång för upptäcktsfärd. Vassen är så hög att barnen och knappt en vuxen kan se över den om spången läggs ganska grunt. Det blir som att gå genom en rasslande tät tunnel utan att veta vad som ska dölja sig bakom nästa krök. Man bör tänka på att gångens placering ska ligga i dammens södra utkant för att störa häckande fåglar så litet som möjligt. Vassstigen ansluter till en slingrande röjd mindre stig i den äldre slyskogen som går parallellt med huvudslingan. Slystigen blir en djungelstig som slingrar hit och dit. Ska påminna om en bortglömd stig eller en djurstig. Upplevelsen av stigen ska vara att den känns hemlig och spännande. Om föräldrarna tar huvudslingan och barnen tar djungelstigen kommer föräldrarna kunna skymta barnen inne i slyskogen vilket gör den trygg för både barn och vuxna, samtidigt som den upplevs som spännande för barnen. Dammen gör en avstickare in i vegetationen och stigen leds här över på en stock eller spång för att till slut leda upp till utsiktsplatsen där föräldrar eller förskolepersonal kan ansluta.

J. Exempel på vassgång

En mindre vassgång kan göras igenom det västra vasspartiet i damm nr fem. Den blir en spännande genväg till huvudslingan som också passerar här förbi.

Skådningsplattform för alla

Vid Lingadammen står en gammal och välförgrenad pil. I dess grenverk kan man bygga en träplattform med staket runt om för fågelskådning eller bara en härlig plats att vara på. Plattformen anpassas i höjd till stigen så att även rullstolsbundna kan ta sig upp här. Det kommer trots nivån med stigen att upplevas som att man står en bit ovan mark då det är ca 2m ner till vattenytan (se illustration över station nr 3 på sid 55).

Backarna

Backarna är troligen gamla sophögar eller jorddeponier som ligger i snår- och slyskogen. Idag är de bevuxna med sly men skulle lätt kunna röjas fram så att barnen kan springa och leka på dem. Här kan de träna sin balans och koordination. Kullarna är ca en meter höga och böljar fram inom ett mindre område. De finns strax intill håvningsdammen, station nr 5 vilket gör att dessa två aktiviteter skulle kunna utnyttjas samtidigt.

Husgrunden

Husgrunden fascinerar barnen. Här kan man placera en skylt i form av en bok som berättar om vad platsen använts till, tegeltillverkning och att grunden är en kvarleva efter den tiden. Man kan även låta barnen fantisera ihop en historia själv som de sedan får skriva ner eller berätta för sina kompisar.

Repgång

I slutet på huvudslingan ska det finnas en alternativ bro, en repbro som man får gå över på egen risk. Det finns risk för blöta barn men såhär i slutet av turen är det kanske okej.

Tanken är att förskolepersonalen och barnens önskemål om att få en hinderbana på sätt och viss förverkligas, men att de olika delmomenten placeras ut på ett större område. De finns utplacerade längs med huvudslingan och är oftast upplagda som alternativa vägar till huvudslingan:

- spånggångar i vass
- djungelstig
- utkiksholk
- backarna
- snårskogens labyrinter
- repgång

K. Exempel på repgång

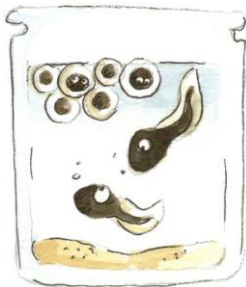
Stationer...

...Grodängen, station 1 (se bilaga 5)

Här kan finnas informationsmaterial som gynnar lärande och visar vilka olika groddjur man kan finna och deras olika utvecklingsteg. Barnen får bege sig på upptäcktsfärd i området. Beroende på årstid kan stationen fungera på olika sätt. På våren kan barnen leta efter groddrom och sommartid och höst kan de leta efter vuxna groddjur. De kan jämföra med bilderna på skyltarna och se vilken grodart de hittat. Är det på våren kan de försöka hitta ett samband med var de finner rommen och fröknarna kan få barnen att fundera på varför grodan lägger rommen just där och hur skiljer man på grodornas och paddornas rom.

En spännande upplevelse är att gå hit på kvällen (under tidig vår) och lyssna på grodorna när de spelar. Barnen kan försöka finna grodorna genom att gå efter lätet.

De kan ta med sig lite av groddrommen till skolan och ha den i ett akvarium för att se hur de utvecklar sig. När de utvecklats till grodor kan de ta den med sig och släppa tillbaka de färdiga grodorna i området.

L. Yngel på burk

M. Vanlig groda

N. Yngel med ben

O. Miljöbild, mås och grodor

...Fladdermusspaning, station 2

Passar bra för en utflykt i skymningen eller vid en övernattning i vindskyddet. På utsiktsplatsen kan man stå och spana ut över vattenytan. I skymningen jagar fladdermössen insekter över vatten och vassytan och har inflygningssträcka till sitt bo över öppen yta i sydväst vilket gör utsiktsplatsen mycket lämpad som skådningplats. På utsiktsplatsen ska det finnas bilder och korta texter som beskriver hur fladdermössen ser ut och vad de lever av. För många barn skulle fladdermusspaning vara en udda och spännande upplevelse.

Utsiktsplatsen kan även användas som fågelskådningsplats dagtid då det är ett rikt fågelliv i Lingadammen.

...Fågelskådning, station 3

Finns mer än en lämplig plats. Kanske att man vid någon plats gör det lättare för en större grupp att skåda utan att störa fåglarna. Ett enklare gömsle med bra skådningsgluggar både för stora och små, eventuella bänkar och en loggbok där iakttagelser kan skrivas ner. Slättäng är en mycket populär fågellokal både för häckande och rastande fåglar. En av de potentiella skådningsplatserna är den gamla pilen som står i den nordvästra delen av Lingadammen. Här kan man bygga en plattform i trädet och eventuellt även en håvningsbrygga undertill.

Plattformen byggs in i grenverket och maskeras av trädet. Den byggs rakt ut ifrån stigen och blir på så sätt tillgänglig även för rullstolsbundna.

P. Fågelskådningsplats i den gamla pilen.

Lämpliga uppgifter för barnen kan vara att se hur många olika fågelarter de kan upptäcka och artbestämma. I gömslet kan bilder över de vanligaste fåglarna finnas samt kortare texter om dem. Detta är en station som lämpar sig till de lite äldre barnen från skolåldern och uppåt.

...Rinnande vatten, station 4

Här kan man studera vattnet genom att bygga fördämningar och se hur vattnet beter sig. Man kan låta barnen tillverka egna båtar av material i närheten och låta dem segla ikapp nedför överfallet.

Studera vilka växter och djur som trivs vid ett rinnande vatten, stor chans att se fiskyngel. På ett ställe finns tydliga spår efter rådjur som har ett vadvägg över vattendraget.

... Håving, station 5

Den lilla dammen får en håvningsbrygga så att barnen lättare kan nå ner till vattnet från de branta kanterna. Material som håvar, luppar, baljor, insektsbilder och böcker finns i *naturlådan* vid vindskyddet. Här finns instruktioner för hur man håvar för att inte skada djuren och hur man gör för att fånga olika slags djur. Barnen kan jämföra med planscher som finns i naturlådan eller som infoskylt för att lista ut vilka djur de fångat.

Slutord och reflekterande del

Naturområdet Slättäng hyser stor potential att utvecklas till ett attraktivt område för besökande och framförallt för besökande med barn. Med närheten till samhället och med flera nybyggda och planerade bostadsområdet i nära anslutning till området tror jag det hade vunnit mycket på att få en mer organiserad struktur. Det är lagom stort för att även mindre barn skall orka gå en slinga och den varierade miljön bjuder på många olika upplevelser. Kombinationen av platser som lämnats åt fri utveckling och de mer organiserade delarna ger en bra helhet som jag tror fungerar stimulerande för såväl barn som vuxna.

Den tydliga strukturen på förslaget gör det lätt för besökarna att orientera sig och finna guldkornen. Vilda partier intill den trygga planerade sträckan ger en karaktär som stimulerar barnens fria lek och äventyrlusta utan att föräldrarna behöver oroa sig för att tappa uppsikten över barnen. Arbetet har varit mycket givande för mig och jag hoppas att förslaget kommer att användas inför den framtida utvecklingen av Slättäng.

Referenser

Källförteckning

Tryckta källor och litteratur

- Björkhem, Uno (1998) Lomma, hav, strand, natur och människor, BTJ Tryck Lund
- Björklid, Pia (1980) Ut och lek - Bostadsområdets utemiljö ur miljö- och utvecklingspsykologisk synvinkel, Statens råd för byggnadsforskning, Byggnadsforskningsrådet, Rapport R65
- Boyce, E.R. (1939) Infant School Activities, The Aberdeen University Press
- Cele, Sofia (2006) Communicating place: methods for understanding children's experience of place, ACTA University Stockholm i ensis/ Stockholm studies in human geography 16
- Dahlgren Lars Owe & Szczepanski Anders (2005) Outdoor education and sensory experience Lindköpings university kinda education center for environmental heritage interpretation, ecotourism and leisure studies
- Det pedagogiska rummet 2004 (2003) DidaktikDesign workshop 2003, Rapportserie från forskningsgruppen DidaktikDesign vid lärarhögskolan i Stockholm
- Gehl, Jan (1996) Livet mellem husene – udeaktiviteter og udemiljøer. Köpenhamn: Arkitektens forlag,
- Hart , Roger (1979) Children's Experience of Place, Irvington Publishers Inc. ISBN 0 470 99190 9.
- Hartman, S.G (1995) Lärarens kunskap
From K.Grönvall, Utan lek inget liv
by Grahns et al 1997
- Heurlin-Norinder, Mia (2005) Platser för lek, upplevelser och möten - *om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden* , doktorsavhandling HLS Förlag Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för samhälle, kultur och lärande
- Johansson, Inger (2005) Pedagogiska arbetsrapporter nr 7, Bra för barns – metodstudie inom BaraBra-projektet, Institutionen för pedagogik, Växjö universitet
- Jorup, B (1979) Lekens pedagogiska möjligheter. En analys av barns lek på daghem utifrån Jean Piagets lekteori. ,Pedagogiska institutionen. Stockholms universitet, Stockholm
- Kook, Y & William- Olsson, I, (1976) Att vilja lära. Om förskolans och lågstadiets arbetsförmågor. En analys utifrån Jean Piagets teori, Esselte stadium, Nacka.
- Moore, Robin, Before and After Asphalt: Diversity as an Ecological Measure of Quality in Children's Play, Bloch and Pellegrini, Eds Abley Publishing Corporation.
- Mårtensson, Fredrika (2004) Landskapet i leken, en studie av utomhuslek på förskolegården *Doktorsavhandling*, Swedish university of agricultural sciences Alnarp
- Norén-Björn, E (1990) Våga satsa på leken. Liber. Arlöv. Enligt Bergström, 1997
- Piaget, J, (1962) Play, dreams and imitation in childhood, W.W. Norton & Company, New York.
- Piaget, J, (1968) Barnets själsliga utveckling. Gleerup. Lund
- Titman, Wendy (1994) Special places; special people, *the hidden curriculum of school grounds*, WWF, Learning through Landscapes

Otryckta källor

- Gerell, (2005) naturvårdskonsulent, Inventering av fladdermöss kring Tegelbruksdammarna vid Slättäng, rapport till Lomma kommun, 2005-06-26.
- Persson, Charlotta och Leufstadius, Thomas (2000) Slättängsdammarna från Industrialism till Rekreation, rapport, Lomma kommun, troligen 2000
- Persson, Lennart Parkchef Tekniska förvalt, Backe, Cecilia, Miljöstrateg (2004) Kommunledningskontoret Lomma, ansökan om bidrag för naturvårdsprojektet för tegelbruksdammarna vid Slättäng i Lomma, 2004-09-01
- Sandsten, Håkan (2006) Liv och vatten i Slättängsdammarna i Lomma, rapport till Lomma kommun, Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg_Blekinge 2006
- Svärd Daniel, Sellers Inger (2006) Befolkning och bostads byggande i SSSV åren 1995-2005-2015, 2006-04-20, Sammanställning

Nätkällor

Har letat mycket på nätet angående liknande projekt och fått en hel del inspiration på Lunds naturskolas hemsida: www.naturskolan.lund.se

Bilagor

- Bilaga 1: Miljöanalys och bilder
- Bilaga 2: Aktivitetskarta
- Bilaga 3: Förslag
- Bilaga 4: Informationsöversikt
- Bilaga 5: Exempel på informationsskylt till station
- Bilaga 6: Förskolebarnens reflektioner från Slättäng (2006)

Flygfoto

Slättängsdammarna, ortofoto (2004) från Lomma kommun

Illustrationer

Alla illustration är gjorda av Maria Nilsson

- A. Håvning i favoritdammen, från foto Slättäng mars 2006
- B. Pinnlek i snårskogen, Slättäng, från foto tagit av förskolan Ankaret
- C. Korstillverkning, Slättäng, från foto tagit av förskolan Ankaret
- D. Barnen fiskar från bron, från foto Slättäng mars 2006
- E. Jakob hittar ett fågelägg, från fotoSlättäng mars 2006
- F. Kan man gå i vattnet? Från foto Rövarekulan privat bild maj 2005
- G. Utfyllnadsbank med spångar ut i vattnet, blyertsskiss
- H. Skrattnåsen visar vägen till Slättäng, akvarell
- I. Vanlig groda, akvarell
- J. Grodrom och yngel på burk, akvarell

K. Yngel med ben, akvarell
L. Miljöbild på grodor och mås, akvarell
M. Fågelskådningsplats i den gamla pilen, blyertsskiss
N. Exempelbild på stolpe med djurmotiv, tuschteckning
O Exempel på vassgång, tuschteckning
P. Repgång, tuschteckning

Fotografier

Fotograf är Maria Nilsson om inget annat anges

1. Kojbygge i utkanten av snårskogen, Slättäng februari 2006
2. Maskroskväll, Slogstorp privat bild maj 2006
3. Svanpar i Lingadammen, Slättäng februari 2006
4. Här möter halvön Stora Brohusdammen i väster, Slättäng maj 2006
5. Längs Prästbergavägen skall en utfyllnad och gångstråk anläggas, Slättäng maj 2006
6. Stig under de stora bokarna. Stora Brohusdammen till höger, Slättäng maj 2006
7. Ett rum med högt krontak, Slättäng maj 2006
8. Vårflora, Slättäng mars 2006
9. Gångtunnel under Lundavägen, Slättäng april 2006
10. Konstgjord bäck för vattenlek, Slättäng mars 2006
11. Fri sikt, Slättäng maj 2006
12. Gömd stig genom buskvegetationen, Slättäng maj 2006
13. Mossbeklädda stenar, Slättäng mars 2006
14. Tätt och taggigt, Slättäng maj 2006
15. Kojlek i snårskogen, Slättäng maj 2006
16. Barnens håvdamm, Slättäng maj 2006
17. Den mystiska husgrunden intill håvningsdammen, Slättäng februari 2006
18. Slyskog och lupiner, Slättäng juni 2006
19. Backarna inne i slyskogen, Slättäng maj 2006
20. Oanvänd gräsyta väster om Lingadammen, Slättäng juni 2006
21. En tät grön tunnel följer dammkanten, Slättäng juni 2006
22. Husen på Smålandsgatan är av kulturhistoriskt intresse, Slättäng maj 2006
23. Vattnet brusar ner för överfallet, Slättäng juni 2006
24. Svindlande stig med branta kanter, Slättäng maj 2006
25. Mycket vass i Lingadammen, slättäng februari 2006
26. Jättepilen släpar sina grenar i vattnet, Slättäng juni 2006
27. Kärleksstigen omvälvd av grönska, Slättäng maj 2006
28. Vattenytan speglar gullregnet, Slättäng juni 2006
29. Stigen till den förvildade trädgården går på en smal gräsklippt gång omvälvd av blommande gullregn, Slättäng juni 2006